

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Acta D. Dagoberti Francorum Regis Et Martyris, Et In Ea
Notationes P. Alexandri Wilthemii Soc. Iesv Presbyteri**

Wilthem, Alexandre

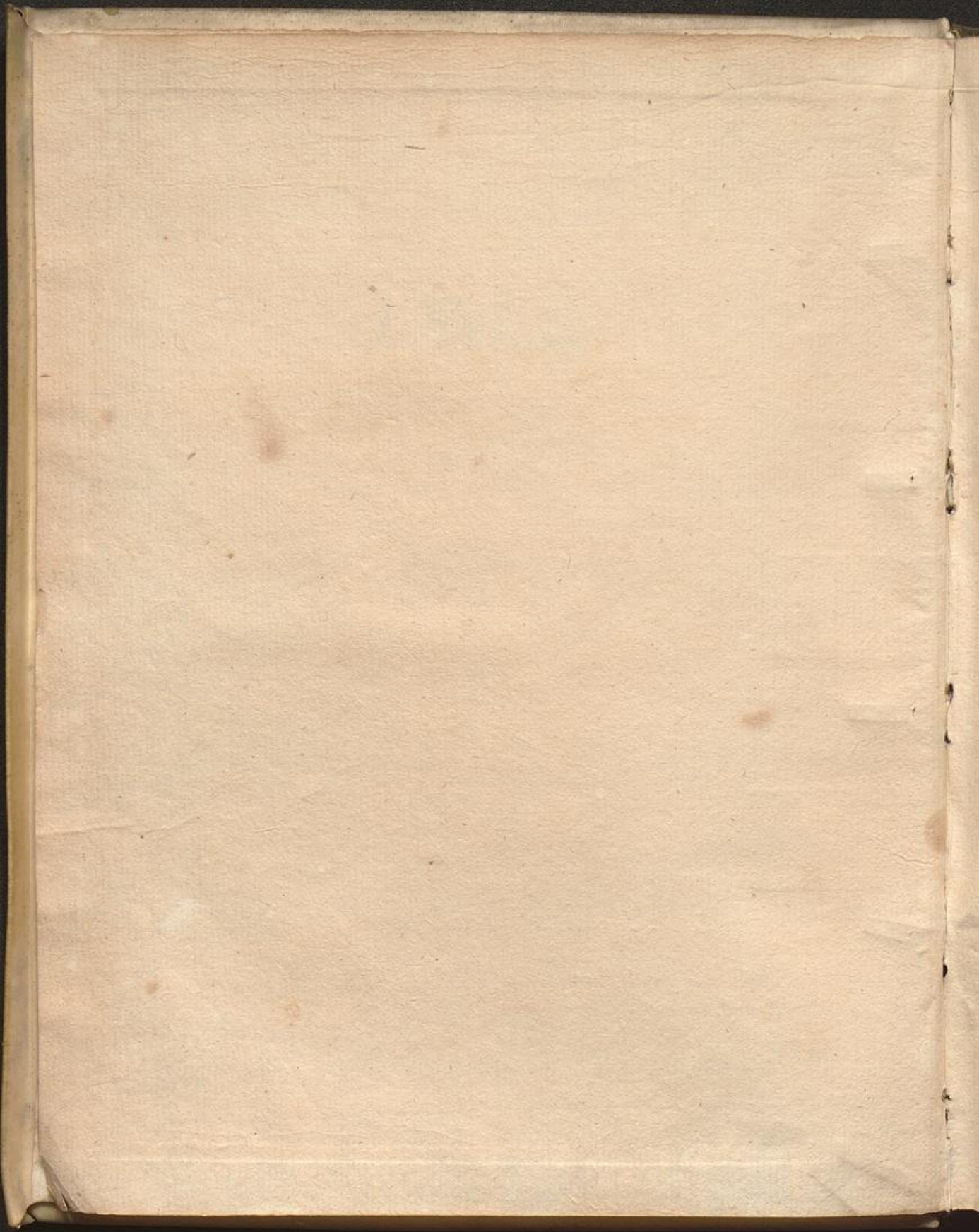
Avgvstae Trevirorum, 1653

urn:nbn:de:hbz:466:1-10143

86

M. 2186.

J. XVI. 2.

Ex legatis Chmi Principis Ferdinandi, Episcopi
Paderb. et Monasteri: Anno 1603.

ACTA
D. DAGOBERTI
FRANCORVM REGIS
ET MARTYRIS,

ET IN EA
NOTATIONES

P. ALEXANDRI WILTHEMII
SOC. IESV PRESBYTERI.

AVGVSTÆ TREVIRORVM,

Excudebat Hubertus Reulandt, Archiep. Typogr.
Anno MDCLIII.

Collegij Societatis Iesu Paderb.

VT hîc liber complectens Notationes in Acta D.
Dagoberti, hic Treviris prælo mandetur in vtili-
tatem communem : facultatem in Domino conce-
dimus. Treuiris 14. Feb. 1653.

*Frater Ottho Episcopus Azot : in Pontificalibus & Spirituali-
bus Vicarius Generalis Trevirensis & librorum Cen-
sor Ordinarius deputatus.*

ACTA
D. DAGOBERTI
REGIS ET MARTYRIS

NUNC PRIMUM IN LUCEM EDITA,

CVRA ET OPERA

ADMODVM REVERENDI ET EXIMII D.

AC MAGISTRI NOSTRI,

D. IOANNIS FLONCEL

SS. THEOLOGICÆ DOCTORIS, NOTARII

APOSTOLICI IN ARCHIVIO ROMANO

DESCRIPTA, PASTORIS SATHANACENSIS.

ET

ORNATISSIMI SPECTABILISQVE

VIRI

D. IVLIANI FLONCEL,

RERVM D. DAGOBERTI QVÆSTORIS

FRATRVM.

ACTA
D. BAGGERTI
MAGISTRI
CIVIS ET ORATORII
ALBERTI REVERENDI ET EXIMI D.
MAGISTRI NORIM.
D. JOHANNIS FLONCEI
S. THEOLOGIE DOCTORIS, NOTARII
ARCHIDIAconi IN ARCHIDIAcono ROMANO
DESCRIPTE, PASTORIS SATHANAGORIS
ET
ORNATISSIMI SPECTABILISQUE
VIRI
D. JULIANI FLONCEI
SERVUM D. BAGGERTI QUARTORIS
PRAYUM.

ADMODVM REVERENDO ET EXIMIO
DOMINO AC MAGISTRO NOSTRO,

D. IOANNI FLONCEL
SS. THEOLOGIÆ DOCTORI, NOTA-
RIO APOSTOLICO IN ARCHIVIO ROMA-
NO DESCRIPTO, ET PASTORI SATHANACENSI

ET
ORNATISSIMO SPECTABILIQVE

VIRO
D. IVLIANO FLONCEL,
RERVM D. DAGOBERTI QVÆSTORI,
LECTISSIMIS FRATRIBVS,

ALEXANDER WILTHEMIVS S. I.

S. P. D.

ACTA D. Dagoberti Regis Francorum &
Martyris cui dedicarem, multa me te-
nuit, lectissimi fratres, longaq; delibe-
tio, non quod magni meriti lucubra-
tiunculam hanc nostram esse censerem,
sed quod in dedicando existimarem custodiendum

A 2

mihi

mihi esse in primis officium rationemque muneris mei. Et illud quidem in hâc cogitatione planum atque expeditum esse cernebam, vos, qui ad hâc publico danda præcipuam curam studiumque impendistis, ceteris omninò omnibus anteferendos: non item illud, quem vestrûm alteri ego anteferrem? Tu enim, vir eximie, acta hâc magnopere sanè tibi vindicabas, quæ ut à nobis illustranda susciperentur, auctor fuisti, ut discuterentur inuestigator, ut explanarentur adiutor, ut ederentur, studiosissimus prouisor atque curator. At tu, vir ornatissimè, qui sumptum editioni faceres, arrogabas tibi quoque haud sanè leuiter huius nostri opusculi titulum, eumque velut comparato tuum feceras. Accedebat, quod eximius frater tuus, quâ est animi temperantiâ atque moderatione, vehementissimè nollet illud idem opusculum suo nomini inscribi, nec vlllo modo, pateretur sibi attribui id, quod emptu quodammodo tuum esse contendebat. Quid quod & ipse D. Dagobertus te præcipuè, cui acta sua dicari vellet, designasse visus est? Postquam enim munificentia tua editionem hanc curandam suscepit, D. Dagobertus fœnus tibi continuò reddidit, quæsturam rerum suarum, & seipsum tradidit, ut ita dicam, in familiam ditionemque tuam. Quod cum ego animaduertirem, in aliamne partem dilcederem,
nec

nec sequerer ducem tam manifestum, qui cum res suas administrandas tibi demandauerat, acta sua quoque cum ceteris suis rebus tuæ fidei tuoque patrocínio deferenda esse, non obscure demonstrauerat? Verum parum ista apud me omnia valuerunt, ut alteri seorsum potius, quam iunctim utrique dicarem opusculum, in quod communibus studijs connixi, iuxta conatum, operam, atque industriam contuleratis. Fratrum deinde dulce vocabulum, & in quo natura implexuit tenacissimum amoris vinculum, peruersè equidem ego æstimasse visus fuisset, si partitionem, aut verò etiã dissidium hinc facere, atque alteri vestrum præ altero dedicationem hanc inscribere attentassetem. Quid multa? Si frater idcirco dictus est, quod sit *ferè alter*, diuidere rem tam coniunctam, præsertim in vnâ causâ, nequaquam ego debui. Accipite ergo paribus animis acta D. Dagoberti, cui honorando coniunctis studijs, pari curâ atque contentione incubuistis; quemque Diuum à pueris vnâ religione profèqui didicistis, cum ex æquo ad vltimum vsque retinete. Vester est D. Dagobertus fauore, vester obsequio, vester cultu, vester merito. Neque enim persuadere mihi possum, neglecturum sanctum illum atque beatum modo in cælis regem, diligentiam in se colendo venerandoque vestram. Nam quis non

EPISTOLA DEDICATORIA,

facile intelligit, præterquam quod magnæ sempiternæque laudi vobis futurum est, quod præsidio & auxilio vestro, non modo acta inclyti & optimi regis, sed & ipse ad eò ex tenebris in lucem, ex obliuione in memoriam hominum reuocatus sit: daturum etiam eundem ipsum regem operam, vt beatæ quondam vitæ & æterni regni vnà secum partem obtineatis, atque istic operæ vestræ fructum preciumque reportetis. Quod vt quam cumulatissimè fiat, summis animis votisque contendimus. Valete. Luxemburgi VIII. Idus Ianuarias, anno Domini M. DCLIII.

VITA

VITA SANCTISSIMI

MARTYRIS CHRISTI

DAGOBERTI

INCLYTI AC GLORIOSISSIMI

REGIS FRANCORVM

PROLOGVS.

Vnctorum Rex Regum Dominus Dominan-
tium, immensæ pietatis clementiâ affluens, ad
miseros humani generis filios dignatus est de-
scendere, & ab hâc conualle lacrymarum o-
mnes, quos suos fide & opere futuros esse
cognouit, ad cælestia regna perducere, gratuitâ

Ex duobus
codicibus,
vno Au-
reæ Val-
lis, altero
Satanacen-
si.

dignatione semper consuevit. Illò quippe totis gesti-
ens nisibus pertingere, quò certissimum est, sanctos milites suo
regi ouantes, * obedientiæ bonum formido deserere, quæ

* Deest ali-
quid.

virtutibus comes assolet esse. † Fraternitas itaque Satana-
genis flagitans rogitat, vt arduum valdèque sanctum aggre-
diar opus, de gloriosi regis Dagoberti actibus. Ego ingenio

†

pauperculus, sed recolens illud Dauidicum, imò Domini,
vereor audire eloquium: *Quare tu enarras iustitias meas, &*

Psal. 49°

assumis testamentum meum per os tuum? Tu verò odisti discipli-

nam & proiecisti sermones meos retrorsum. Super hoc autem

meam animat inertiam Propheta inquit: aperi os tuum, &
ego adimplebo illud. † Hanc itaque obedientiam, quam me
pro

Psal. 80^a

†

Reg. c. 5.

prosequi oportet, omnipotenti Deo placere credo, quia, ut sanctus ait Benedictus: *obedientia, quæ maioribus præbetur, Deo exhibetur.* Eundem autem Spiritum Sanctum, quo præfatus abbas probatur fuisse afflatus, totâ mentis deuotione imploro, quatenus meam flocci pendens fragilitatem, omnemque delens iniquitatem, suæ per omnia clementiæ memor, largiri dignetur facundiam locuturo vel aliqua de suo martyre sanctissimo Dagoberto. Cuius quippe regios ac magnificos actus nequit penna exarare scabrosa † ex asse, quia nequaquam alicubi scripti noscuntur, * & † à memoriâ hominum modo viventium penitus recesserunt. Exigua tantummodò, quæ à veracibus audiui testibus, conabor literis comprehendere, ut vnica * habeat fraternitas beato famulans martyri, parum quid † ad legendum in eius die solenni. Licet namque sacrosancti militis Christi facta homines lateant, tamen eidem superno iudici omnia patent. Itaque omnes ista lecturos humili prece moneo, quò fidem dictis adhibeant, non me alia scribere sciant, nisi quæ veracium expertus sum testimonio. In hoc siquidem opusculo nemo legentium expiscetur rustici nomen † dictatoris, quoniam, ut est ingenio artis Grammaticæ paruus, † maluit surdam omittere absque auctoris vocabulo mutam, quam in hominum iactando venire notitiam. Nulla prorsus inde mihi exstat confusio si quid vituperationis inuenerit æmulus in opere isto, si tamen, quæ à veris didici, veraciter dixerò. Perdito namque mundo, salus æterna prædicata noscitur per stultos & idiotas seculi instantis, quoniam sic collibuit Christo, qui sapientia est Dei Patris; quâ inspirati ac debriati omnes sancti Apostoli, non solum insipientes, sed & philosophos ad fidem Dominicam suorum retibus sermonum * adtraxerunt. Vnde parui pendens barbarissimos cum solœcismis, studebo,

quæ

†
* Al. *nanciscuntur.*†
* Fortè *vestra.*†
†
* Al. *sacramentorum,*

quæ didici, mandare litteris, quamuis impolitis, & * eum de-
 tegere dictis, qui gloriatur in cælis cum omnibus perenniter
 sanctis. Oret pro meis * facinoribus intenta obsecratione
 Satanagensis fraternitas ipsum, de quo loqui cupio, egregium
 Christi martyrem Dagobertum, quò apud cælestem regem
 mihi * delictorum obtineat veniam, det dictandi fiduciam, * Al. addit
 præbeat ori meo verbi lucernam, effuget caliginem inertiae *inde*
 ex animâ, ipseque exarantem ita regat pennam, vt absque o-
 mni mendâ * valeam promere veracia verba. * Al. men-
 dacio.

INCIPIVNT PAVCA DE
 ACTIBVS S. D A G O B E R T I * R E G I S
 ET MARTYRIS.

* Al. addit
 Francorum

INelytus igitur rex gloriosus Christi martyr Dagobertus,
 rex robustissimâ Francorum gente exstitit oriundus, tem-
 pore quo Francigena scepra regebat eximius regum
 † Theodericus, auus ipsius, filius excelsi Clodouei regis, nec-
 non & Balthildæ coniugis eius, diebus quoque germanorum
 suorum Lotharij & Hilderici, * eximium iubar Ecclesiæ re-
 storque strenuissimus. Pater denique ipsius Hildebertus * est
 vocitatus † *vir bonus atque potens, generosâ stirpe creatus.* * Chlotarij
 † Morte itaque præuentus regis Theoderici, † Pipinus & Child-
 princeps, omnisque exercitus Francorum, Hildebertum * ele-
 git in regem. † Acceptâ denique monarchiâ totius regni, *rici.*
 filium suum † Dagobertum commendauit nutritum iri re-
 ginæ religiosissimæ Balthildæ † aux suæ, quæ in † Calâ mo-
 nasterio ancillabatur Domino, induta velamine sacro. At illa †
 feruens desiderio sancto, tradidit illū sacris litteris * diuinis
 que imbuendum; quibus edoctus, disciplinam Domini mox
 in ipsis puerilibus apprehendit annis. Hic denique, cum an-
 tiâ

B

nos

* quò
* videtur
deesse non

Matth. 5.

†

* Childebertus.

†

†

†

nos transcenderet pueritiæ, & in robur migraret virile, demonstravit verbo & opere, quàm aptus dignusque foret regali dignitate. Fuit etenim corpore formosus, mente Christo devotus, staturâ mediocris, quæ * honestam * excederet formam; oculis vigilantibus, facie candidâ, manibus prolixis, omnique corporis formâ decorus pariter ac iocundus. Præfata enim beatissima ac verè Deo dignissima Balthildis regina, sui nepotis magnopere gerens curam, eumque ad meliora prouehere cupiens, frequenter eum ad se accersitum diuinis dogmatizabat eloquijs; Instruebat enim eum vt proprium, sicut erat, filium, quo humilitati, castitati, caritati misericordiæque studeret. Humilitate quippè ascendit homo in cælum, quia per superbiam ab illo diabolus cecidit. Caritate etiam Deus & creator omnium de cælis descendit, & passione suâ nos de morte æternâ redemit. Dicit quoque pius Redemptor omnium: *beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Castitate præditi comparantur angelis. His & alijs huiusmodi exhortationibus sacratissima Balthildis regina docebat nepotem suum tyrunculum Christi Dagobertum, cupiens illum firmare ad Dei omnipotentis obsequium, cuius etiam admonitionibus dulcissimæ † ephesus indolis confortatus, proficiebat quotidie in animæ corporisque virtutibus; quia omni intentione regi cælesti famulari volebat pro mentis viribus.

Hiidebertus * ergò pater ipsius, regum fortissimus, † per sex decim annorum curricula, vt legitur in gestis illius, regno Francorum nobiliter ac fortiter gubernato, † innumeris polleus triumphis, ecclesijs Dei per multa loca constructis, moribus maturus & annis, viribus dissolutus corporis, spiritum virtutibus refertum deificis, cœtibus reddidit angelicis. Tali igitur protectore & gubernatore, ac famosissimo rege viduatagens † Sicambriæ, nimio fletu planxerunt eum diebus
mul-

multis, & regem regum Christum deprecabantur precibus prolixis ac lachrymosis, quatenus dignaretur concedere illis defensorem regiae dignitatis. Hæc verò corde & animo reuoluentibus, & in Dei clementiâ omnem spem ponentibus, recordati sunt generositatis Dagoberti, quod esset genere clarissimus, omni bonitate mentis strenuus, corporis virtute rebus, consiliis prouidus, nulli pietate secundus, moribus modestus, Deo etiam & sanctis eius carissimus. Vnde inuito inuicem consilio, cuncti in illius consenserunt dominio. Congregati igitur episcopi, satrapæ, duces, comitesque cuncti etiam Francorum proceres, ciuitatem Remensium, vbi sanctus confessor ac pontifex corpore quiescit Remigius, accersitum simul Dagobertum ita vnanimi voce affati sunt. † Vir illustri-
 strissime & omnium nostrum nobilissime, tu nobiscum scis optimè quo caruimus nuper ariete, qui contra nostri imperij hostes agonizabat validissimè; sed superno rege agente, vt pater noster perdidit lucem præsentis vitæ, traditus probatur cælesti * gloriæ. Ille quidem triumphat cum sanctis angelis, verùm nos sumus hodiè in anxietatibus magnis. Ob hoc etenim tuam flexis poplitibus totâ mente deposcimus pietatem, vt nostris compatiens doloribus, super te suscipias regiae dignitatis onus, quia es genere clarus, potens viribus, staturâ procerus, vultu pulcherrimus. Suscipe ergò nostris precibus regale in capite tuo diadema, & habe nos firmissimos in fidelitate tuâ. Nobilitatem enim tuam nostræ societati firmiter nexam, pauebunt omnes nostri passim aduersarij cum Dei gratiâ. His verò auditis atque diligenter intentis, respondisse fertur Dagobertus vir illustris: fratres & commilitones mei, nolite ista mihi superflua verba loqui; quoniam, nec meæ congruunt ætati, nec virtuti, quæ hætenus estis prosecuti. Gratias quidem vestræ refero fortunæ inuincibili, at me nullo modo cognosco dignum honore regali. Inquirete siquidem in

†

* Alius
addit curia ac

B 2

vobis,

vobis, qui aptus existat hoc honore, & in regem eleuate, & ego vobiscum ei fidelitatem curabo promittere, sitque magnus post cæli regem princeps militiæ nostræ. Ad hæc omnes responderunt: * Non, quæsumus, nos diutius tuis sermonibus fatiges, neque de nostrâ fidelitate & electione dubites, sed quod vnanimiter voluimus agere, ne recuses. Nostræ enim voluntati credimus diuinam assentiri pietatem. Tunc autem sua flexâ cogitatione, assensit * † suorum maiorum ac populorum * electioni; impositoque ei regali diademate cum episcopali benedictione, sublimatus * est in tribunal totius imperii Francorum.

* Al. responderunt omnes regni principes.

* Al. addidit humiliter plurimum.

† sublimatus.

Iob 20.

Id. 29.

Igitur omnium optione principum adeptus monarchiam totius regni virorum clarissimus Dagobertus, cunctis per regnum claruit beneuolus, inimicis regni terribilis & sæuus, Christi sacerdotibus mitis ac benignus. Similis tunc videbatur martyri Sebastiano, qui sub chlamyde terreni imperij confortabat eos, quos in tribulationibus & tormentis deficere videbat. Erat enim beatissimus Dagobertus in sermone verax, in iudicio iustus, in vniuersâ morum honestate præclarus, & merentium consolator præcipuus, & cum beato Iob oculus fuit cæco, & pes claudus; pater erat pauperum, & causam, quam nesciebat, diligentissimè inuestigabat; conterebat molas iniqui, & de dentibus auferebat prædam. Instantia namque domno regi Dagoberto magna erat de sui regni firmandâ pace, de peruasoribus refrenandis, de ecclesiis lapsis restruendis, de monasterijs negligenter obrutis rursum construendis, nolens deperire suo tempore diuini operis cultum, sed in dies augmentare per suæ exhortationis studium, quia sciebat exindè sibi Dei omnipotentis affuturum vbique auxilium. Reddebat siquidem parentibus sibi militantibus stipendia carnis, reddebat superno regi famulantibus monita salutis; hos equidem leniter demulcebat, ne segnes forent
erga

ergà omnium creatoris officia : illos vehementer arguebat, ne essent imbelles contrà inimicorum machinamenta. Omni enim ordini prodesse volebat, metuens cum totâ mentis deuotione, qui se ceteris præfecerat. Et quia pro mundi curâ nolebat regis omnium offendere præcepta, ideò meruit obtinere pacem magnam, quantam nemo suorum antecessorum quiuuit videre vnquam. Omnipotens enim Deus, qui antiquis diebus Salomonis tempore pacem de inimicis omnibus tribuit Iudæorum genti, ipse largiri dignatus est regis Dagoberti tempestate Francorum nuper in Christo renatæ genti † indicibilem quietis pacem. Christus namque est pax no- Ephes. 2.
stra, qui fecit utraque vnum, qui loquitur in Salomonis pro- uerbijs: *per me reges regnant, & principes legum iusta decernunt.* Prouerb. 8.
Non enim statuit rex Dagobertus, prædictam in regno suo pacem, sed ille, qui fatur suis in euangelio: *sine me, nihil pote- Ioan. 15.
stis facere.* Igitur Dei præueniente & auxiliante virtute, atque Dagoberto rege pugnante viribus & armis instantiâ, firmis- simâ gauisi sunt Francigenæ prolixâque pace. Erat nempe 2. Pet. 2.
gens sancta, populus acquisitionis, qui eos de tenebris infidelitatis vocauit in admirabile lumen suum, qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei, qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. Affluenti itaque & multiplici gaudentes Francorum populi quiete in Dagoberti regis tempore, omnes pro libitu suo agebant in suo ordine ouantes. * Sacerdotum quippe ordo tempore con- * Sacerdo-
gruo psallebat hymnos omnipotenti Deo; militans serui- talis.
bat regi suo multiplici obsequio; agricolarum etiam ordo colebat terras suas cum omni gaudio, & benedicens ei, qui posuit fines suos pacem, & adipe frumenti satiabat eos. lu- uentus quoque nobilium, iuxtâ antiquorum mores, † canum Psal. 147.
auiumque exultabat lusibus, certis vtique temporibus, nec ra- †
men cessabat à diuinis actibus, tribuendo eleemosynas pau- peri-

peribus, subueniendo in tribulationibus positis, viduis & orphanis auxiliando, nudos vestiendo, hospites & sine recto vagantes suscipiendo, infirmos visitando, mortuosque sepeliendo. Talia etenim agentibus, non obesse prorsus venerationis creditur vsus.

Operæ pretium autumo miraculum inserere huic opusculo, quod Omnipotens operatus est ob meritum gloriosi regis Dagoberti in hoc mundo. Postquam igitur diuinâ operante clementiâ regni Francigeni obtinuit sceptrâ, & benedictionem adeptus est regiæ dignitatis ab archipræsule sedis Remensium, nomine † Landone,* ceterisque episcopis, ipso deprecante archiepiscopo pergebat versus ciuitatem Remorum. Quò dum iter carperet, obuiauerunt ei pagenses territorij illius, precantes suppliciter, vt manu propriâ dignaretur iactare semina. Illorum quippe deprecationibus annuens rex clementissimus, accepit sementem tritici in manibus, & † sparsit illud per circummanentium † reditus; quod semen ita rigauit Dominus regis Dagoberti precibus, vt insolito more maturesceret citius, quàm aliud triticum, quod seminatum est in illis regionibus. Illo denique anno tantam frugum abundantiam tribuit omnipotens Dominus illis hominibus, vt nullus ambigeret, quòd pro meritis Dagoberti hanc incolis terræ illius concessisset.

Post hæc Parisius ouans repedauit. In eâ siquidem vrbe reges Francorum maxima * sceptrâ tractare consueuerunt. Deinde oratum ad sanctum perrexit Dionysium, vbi ceu regem decebat, honorificè est susceptus. Cumque ventum esset ad celebrationem missæ in festiuitate assumptionis perpetuæ Virginis Mariæ, dæmoniacus quidam, qui multo iam tempore sensu perditò, in beati Dionysij morabatur monasterio, † patrocinate eodem martyre egregio, † eiusque complicitibus, sensum amissum adstante rege Dagoberto recepit infanus.

nus.

Leuit. 19.

* Corruerunt.

Daniel. 13.

vauit oculos ad cælum, inuocans Dominum tacitâ prece, vt is, qui dixit, *iuste iudica proximo tuo*, iustus iudex esset in hoc conflictu. Cum hoc tacitus in corde volueret, repente sedit in quibus iudices residebant collisa sessorum ad terram iudice Deo corruunt. * Contrâ hos vt reos, iudices, ille venit spiritus, qui quondam Danielis prophetæ cor impleuerat in examine duorum presbyterorum, qui falso crimine sanctam & Deo dignam mulierem Susannam morti iudicabant tradendam. Videns hoc factum gloriosus rex præfatus, excitatus est continuo in Dei laudibus, gaudens & ouans reddidit abbati Hugoni eiusque monachis res, pro quibus eum adierant. Cuncti ergo magnates & mediocres, diuitesque & pauperes, hoc à rege patratum esse cernentes, toto corde laudauerunt Dominum, qui dedit sapientiam Dagoberto regi, velut Salomoni quondam regi Israëliticæ gentis, ad faciendum iudicium.

Nec illud fore dignum censeo silendum, qualiter reuerendissimus † pontifex Willibrordus suos ad eum legatos misit, orans suppliciter precatur, quò † Fresianorum fines penetraret, & pagenses patriæ illius cum suo adiutorio † ad fidem Christi, à quo deuiauerant, potuisset conuertere. Nec mora, deliberauit iter arripere, & venit in pago Lomacensi, & mansit † in villâ, quæ dicitur Beuerna, quæ antiquitus data fuerat † sancto Gereoni martyri Christi, qui humatus corpore quiescit in ciuitate Agrippinâ, & à persecutoribus sanctæ ecclesiæ penitus fuerat abstracta. In quâ rex cum se nocte somni dedisset, apparuerunt ei per visum sancti episcopi † Cunibertus, & Severinus, quem sic sunt affati: clarissime regum, si vis, vt beneuolus sit tibi Christus, annuens tuis precibus, restitue † principi Apostolorum Petro, ac Gereoni sanctissimo martyri, eiusque socijs, villam, in quâ nunc somno gravissimo quiescis. Qui experges factus à somno, promisit Domi-
no,

no, se facturum corde sincero, quod viderat in visionis nocturnæ silentio. Manè autem facto, in eodem regio residens cubiculo, ungues digitorum suorum, quæ super creuerant, * inci-
 dit; similiter & capillos capitis sui abscidi fecit. Ab illo ergò <sup>* Al. super-
 rauerant.</sup> die, vsque in hodiernum diem, cubiculum illud ita permanet ab omnibus sordibus hominum & animalium impollutum, vt nullus hominum immundorum ibi ausus sit manere, nec aliquid pecus; si in eo intrauerit, aut debilitatum, aut mortuum eijcitur. Nos ergò incunctanter credimus, Dominum hæc agere ob meritum dilecti sui regis Dagoberti, qui hoc viuens in seculo, opera exercuit, quæ regi superno placita esse cognouit.

† Post hæc fines Fresianorum cum duce Carolo penetrauit, † deuectus nauigio, sicut illum est deprecatus venerabilis pontifex Willibrordus. Perueniens ergò in locum, qui dicitur † Doristextus, officiosissime à S. Willibrordo est susceptus. Cumque ad prandium * resedisset, audiuit multos, ^{* Al. ad orandum.} qui erant in carcere clausi, regis clementiam in clamantes. Misertus autem illorum clementissimus rex, misit carcerario † baculum suum, quem manu gestabat, mandans illi, vt pro signo illum reciperet, ac in ergastulo retentos relaxaret. At minister carceris procaciter respondens, dixit, se hoc minimè facturum. Beatus vero † Bonifatius, † regis archicapellanus, † qui legatione domini sui ad carcerarium functus est, confusus in Domino percussit baculo regis ostia carceris, quæ statim corruerunt; & catenæ confractæ sunt, quibus ligati erant, qui intus tenebantur. Certissimum ergò credendum est, quia tunc virtus angelica affuit Bonifatio, eò quod obediuit regi Dagoberto, quæ beatum Petrum Apostolum de Herodis maligni peruasoris liberauit ergastulo. His ita peractis † perrexit † Fresiam cum magno Francorum exercitu. † Ibi tam diu commoratus est, quouique idola cuncta destrueret, populum que

C

ad vi-

† ad vitam æternam prædestinatum, ad veri Dei conuerteret
 † cultum. † Principem itaque illorum Ratbodum in incredulitate
 † perdurantem, † extrà fines Fresianorum expulit in Danemarcham.
 † Willibrordum verò pontificem, in sede sui pontificatus
 † decenter relocavit. Ipso denique beato deprecante Willibrordo,
 † commendavit illi rex prædictum Bonifatium, † ceterosque sapientes,
 † qui in prædicatione illi essent cooperatores. Hic siquidem Bonifatius
 † postea Domino annuente archipræsul in ciuitate Moguntia est
 † ordinatus. † Exempto quoque domino Willibrordo humanis, præfatus
 † Bonifatius gratiâ prædicationis Fresiam est reuersus, ibique
 † martyrio coronatus.

† Dispositis itaque rex Dagobertus prudenter, pro quibus Fresiam
 † perrexerat, nauim cum suis ingressus, ad orientales imperij sui
 † sedes cum summâ gloriâ & exultatione † Coloniâ reuertitur.
 † Tunc illi ad memoriam redijt visio, quæ posito in villâ Beuernâ
 † per sanctos Seuerinum & Cunibertum ostensa est illi. Discalceatus
 † perrexit † ad locum, qui dicitur ad Sanctos Aureos, vbi
 † requiescit corpore sanctus Gereon cum sociis suis, ibique,
 † sicut sponponderat, villam prædictam, Beuernam videlicet,
 † præfato reddidit Gereoni Sancto: retinuit autem villulam
 † quandam ex eâ, nuncupatam † Adebreciam, deprecante quodam
 † venatore suo Thassilo, qui eam cupiebat habere in beneficio.
 † Completaque oratione, cum vellet extrà fores ecclesiæ
 † procedere, diuino nutu pes illius, quem intrâ ecclesiâ
 † habebat, pavimento adhæsit, sicque virtute diuinâ
 † meritisque sancti Gereonis stetit immobilis. Stupefactus
 † itaque super hoc miraculo, recognouit, non benè se egisse
 † de voto, quod promiserat Domino. Cumque staret solo
 † fixus, eleuatis sursum oculis, cœpit Dominum inuocare,
 † dicens lachrymis obortis: Deus, cuius misericordiæ non est
 † numerus, cuique obediunt cunctæ creaturæ, qui erigis allisos

&

& soluis compeditos, qui etiã bases ac plantas claudi abvtero ^{Pfal. 145.}
 matris verbo Apostoli tui Petri consolidasti, mei pedis plan- ^{Act. 3.}
 tam à solo huius ecclesiæ disiunge, & ego quantocius votum
 studebò adimplere, quod inimico suadente visus sum ex parte
 fraudare. Quo dicto, illicò absolutus, Sancto Gereoni tradi-
 dit, quod promissum fuerat. Quid nos miseri, quid nos men-
 dosi dicemus, cum antè tribunal Christi venerimus, qui fi-
 dem, quam verbis Domino spondimus, mentiti sumus in
 facto? Si rex gloriosus Deoque dignus, tantam perpeffus est
 iniuriam pro culpâ, quam contraxit licet nescius, nos quid
 merebimur pro sceleribus, quæ cotidie scienter committi-
 mus? Deprecemur dominum toto cordis affectu, vt sicut ser-
 uum suum regem Dagobertum solo pauimenti nexum absol-
 uit, ita nos eius precibus continuis soluat nexibus cunctis.
 His ita peractis, rex sæpèfatus Dagobertus proficiscens † Va-
 poracensem pagum cum regali ambitione, cupiebat cum Dei †
 auxilio aliqua capere ferarum genera † per illius pagi deserta. †
 In istiusmodi ac simili opere præsciis futurorum Deus, venat-
 us est sanctissimum martyrem Eustachium. Verùm iste ad-
 huc infidelis, incredulus, licet bonis esset deditus actibus: Da-
 gobertus verò rex non tantùm fidelis & credens in Deum,
 sed & dignus existens operibus, meruit per martyrij palmam
 sublimari in regnis cælestibus. Quod qualiter acciderit, se-
 quens sermo patebit.

Præfatus rex eadem causâ veniens † in locum, qui voca- †
 tur Scorcias, iuxta quendam fontem, cœpit nimium fatigari
 & anxari, non valens agere, quod desiderabat. Suis verò
 † militibus præcepit iam inuentum subsequi ceruum, quous- †
 que, si bestiarum creator id permetteret, caperent. Rex quo- †
 que in præfato loco corpus lassabundum parumper quieti †
 concessit, ac dormiens † magnam in somnis visionem per- †
 spexit. Remanserat cum rege † filiulus eius adolescens, ser- †

*Al. anhelandus.

uans cum eo equum illius, cui vix anhelabundus * ait rex : O mi filiule, lassus sum opiparè ! vidi sanè somnium hòrribile, etiam mirabile, quod me valdè terret & affligit. Videbam planè quasi per amœna pergerem prata, sed lutosa, & ad quandam veniebam aquam, super quam erat ferreus pons, ac nimis lucens, per quem tremebundus transiens, veni in quoddam ædificium satis pulcherrimum, vbi etiam intrans, repperi thesaurum ingentem, & multa vasa diuersi generis, aurea & argentea; & ineffabilis ibi erat pulchritudo. His itaque visis, reuersus sum per illum ferreum pontem & lucentem. Auditis verò adolescens sermonibus referentis hæc regis, ait : Et ego, domine rex, te in sopore quiescente, vidi mirabilem rem, quam non audeo referre, nisi iubeat tua clementia. Ad hæc rex dixit adolescenti : Nihil abscondas eorum, quæ vidisti, sed narra cum fiducia mihi tuo patrino. Cum obdormisses, ait, domine, vidi ex tuo ore prodire vnum † papilionem, qui progrediens, venit ad istum, quem cernis antè tè, riuulum, quemque transire cupiens, hæc illacque vagabundus ibat. Cognoscens autem illum velle transire, extraxi gladium à vaginâ, & posui super riuuli ripas. Viso quoque papilio ponte, * per illum transiit, ac in proximam intrauit quercum, quam diutius intrâ extraque perlustrans, reuersus per gladium, trāsīuit, in tuumque, domine, introiuit os, statimque expergefactus, pie † senior, retulisti mihi, quod videras, somnium. Credo domine, quod in papilione mihi ostenso spiritum tuum intelligere debeam, cui patefactum est, quod vidisti somnians. Multum enim similia sunt. Rex autem animaduertens suam spirituales visionem, ac filioli carnalem, intellexit vtrâque significari vnam rē. Cumque idē rex se diceret de somnij visione multū anxīū, ac fatigatū, suggestit ei adolescens, vt denudò se inclinans modicum quiesceret, donec sui venatores remearent. Fecit sic; & ilico obdormiuit. Infelix verò eius filio-

*Al. addit veniens.

filiolus, recolens de thesauro, quem dixerat rex se vidisse per somnium, credidit stultus fore verum, & adepturum se omnē thesaurum, si dominum suum extingueret. Maligno instigante, concupiscentiâ indicibili inflammatus, ac diaboli veneno debriatus, correpto * spiculo, dormientem (pro nefas) dominum interimere non abhorruit. ^{* A). addit miser.} Suo quidem regi ac domino vitam hanc nimis falsam & laboriosam, heu lugendus, abstulit, & ad æthera sanctam eius animam citiùs migrare fecit: sibi verò ipsi tartarea tormenta in puncto horæ præparavit. Continuo autem quatrans summo studio in quercu & circà quercum thesaurum, quem vidisse à domino suo audierat, nihil reperit, sed arreptus à diabolo, qui primos homines spoliauerat omni bono, & ab illo diutissimè vexatus & tortus, vitam perdidit, ac mortem miser, quam quæsivit, in sui detrimentum inuenit, vbi nunc gemens ardet & per omnia secula ardebit.

Martyrizato planè Dagoberto rege, prouidente superno rege, mox affuere cælestes exequiæ, quarum actum est protectione, ne sanctissimum corpus corrumperetur morsu alicuius feræ. Reuersi sunt etiam cum festinatione cum lætis tubarū significationibus venatores, & reppererunt, quem reliquerant incolumem, super humum mortuum iacentem, proprio cruentatum sanguine. Tunc quoque ingenti vociferantes fletu & multis lachrymis suos fœdantes vultus, omnis terra eorum mugitu repleta est & fremitu. Contremuerunt siquidem omnes habitatores terræ, audientes totius regni interiisse regē, cuius protectione validâ eatenus * gaudebant, ac magnā pacis securitate. ^{* Eotenus.} Tant enim verò sceleris auctorem non procul à sancto martyre videntes ore aperto iacere, † carnificem domini sui crediderunt esse. Spiculum quoque sanguine cernentes infectum, cognoscunt ex illo suum veraciter dominum occisum. Intueri libet visionem domini regis & martyris Dagoberti,

berti, quid significauerit boni? Visum prætereà illi fuerat, quod per amœna prata pergens lutosa, atque per pontem transiens ferreum lucentemque, intrauit ædificium diuitijs omnibus plenum, omnique pulchritudine auri refertum. Ut reor, amœna prata præsentem significant mundum, quem sui amatores amplectuntur ceu pulchrum. Astruit autem apostolus Ioannes, *qui diligit mundum, non est caritas Dei in eo.* Lutosa quoque videbantur eadem prata, quia populi pleni sunt delictorum molliciâ. In pratis quippe fœnum colligitur. Et Isaias affirmat inquitens: *verè fœnum est populus.* Omni enim Francorum populo, ordinante omnium iudice Deo, præerat rex Dagobertus & martyr gloriosus, qui etiam transiens per ferreum pontem lucentemque, intrabat in ædificium diuitijs omnibus plenû, quoniam ferreo & lucenti spiculo peremptus, penetrauit astra polorum cum martyrij triumpho, vbi gaudens nunc cernit ineffabilia bona, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus omnibus diligentibus se. Reuertamur nunc ad cœpta, leuis penna, atque prosequamur per ordinem cetera, quæ de sanctissimo martyre sunt exaranda.

Post quam verò nimijs fletibus sunt satiati domni regis ac martyris Dagoberti, qui ibi erant, fideles, tollentes sanctum corpus, & in sandapilâ ponentes, † transtulerunt illud in locum, tunc Sathan,* nunc Satanagus, vocatum, & ibi honorificè sepelierunt in oratorio sancti Remigij episcopi reliquijs & nomine consecrato, vbi diutino tempore mansit humatus in saxeo sarcophago terrâ vbi que cooperto. Postmodum autem cœpit idem sarcophagus sensim terrâ dehiscente apparere, & ad hominum noticiam mirabiliter peruenire, ac inter se homines de eo mussitantes, multa ambigua conferre. Eâ sanè tempestate ibi erat quidam sacerdos, quotidianis nocturnisque horis militans deuotissimè omnipotenti Deo, qui † pue-
ros

†
*Al. Sa-
then.

†

ros litteris diuinis instruebat cum ingenti studio. Quique infantili more sæpe ludentes circâ sancti martyris sepulchrum, vno cõtigit die, illos solito circumcursare iuxta monumentũ; viditque vnus illorum per cooperuli foramen, quasi esset intus quædam nouacula, iniectâque intrò manu, arripuit non nouaculam, sed quandam chartulam, quam illicò magistro deferens, qui legit, quod in illâ erat scriptum ita, *Hic latet corpus Dagoberti regis & martyris, cuius anima in caelesti tripudians exultat curiâ sanctis paratâ.* Visum fuit Sacerdoti hanc schedam manifestare illius † loci iudici. Sed peior pessimus diabolo agente, qui omnibus bonis inuidet rebus, ipsum sanctũ sarcophagum rursus operiri iussit humo, ne utique posset videri & venerari à populo. Sed quid agis, pessima ac abominabilis inuidiâ? *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.* Iterum autem terrâ ruente, apparuit sarcophagus, quia sic placebat superno iudici, vt quem glorificauerat apud se in cælestibus, honoraretur à populis * terrestribus. * Al. addit in Tunc quoque sacerdos iam dictus, atque iudex nephandus, aspicientes talia fieri circâ beatum locum, non ausi sunt vltra occultare sanctum thesaurum, verum adeuntes † domnum regem Carolum, nuntiauerunt ei omnia, quæ viderant ac nouerant de sancto martyre Christi. Audiens verò rex eiusque fideles, indicibili lætitiâ exhilarati sunt. Congregatis autem episcopis, rex cum multitudine procerum, venerunt ad locum, vbi humatus iacebat sanctus martyr Dagobertus, ibique profusis lachrymis, diu multumque flentes, † præcepit rex aliam † præstantiorem construere † basilicam, atque in eâ honorificè sepeliri beatum martyris corpus, vbi nunc veneratur à credentibus ac præstat beneficia * in se fidentibus seque glorificantibus. * Addit alius populis

Ex iussu enim uerò regis mundi & ex voluntate regis su- * Alius Ex voluntate regis suis perni, * præceperunt episcopi, per singulos annos celebrari solen-

perni, &
eximissu re-
gis Caroli.

solenniter diem martyrij domni Dagoberti regis, qui est X-
Kalendas Ianuarij; & celebratur alacriter à circummanenti-
bus fidelibus Christianis. Dignum ergò est eius celebrari in
terris solennitatem, qui ad angelorum meruit feliciter eleuari
sublimitatem. Equum planè probatur, eius honorari † nata-
litiū dignè, cuius memoria in benedictione est, & apud Deum
& apud homines. Veneretur itaque cum summâ deuotione
omnis secularis potestas sanctissimum martyrem Dagobertū,
quem rex omninò principem statuit super populum suum, &
per tempora prolixa custodiuit pacificum, ac post cum marty-
rij triumpho perduxit ad regna cælorum, vbi modo fruitur an-
gelorum consortio, apostolorum sublimatur solio, martyrum
confessu purpureo, confessorum tribunali candido, virginum
etiam castitatis brauiio. Honoret illum omnis sacerdotalis
dignitas, quia illi coniunctus est in cælis, cui dicitur: *Tu es Sa-
cerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*, eique cum
angelis hymnizat. Oportet præterea illum prosequi dignè
exercentes opera agricolas, quoniam per illius interuentum
ac meritum optimum, proueniet eis terrarum sufficiens fru-
ctus. † Sordidus etiam vinitor non negligat sancto præfato to-
to mentis nisu honoris obsequium reddere, quem adiutorem
potest habere † in suo hilari labore. Omnes itaque communi
voto * sancti martyris celebremus festa, intentâ & humili illū
prece poscentes, vt indefinente obsecratione piæ Creatoris
nostri pulset aures, vt auferat inimicorum visibilibus & inuisi-
bilibus insidias, repellat procul tempestates, famem, * omnes-
que aduersitates longè proturbet, ac in suo famulatu iugiter
faciat perseuerantes & alacres. Nemo quoque sancti huius
vilipendat venerabilem solennitatem, ne qua illi accidat ad-
uersitas pro contemptu nefario, sicut vni contigit mulier-
culæ.

Psal. 110.

†

†

* Al. voce.

* Addital.
hostem ac
pestem,

†

Erat namque, vt fertur, eâ tempestate † in sancti sæpe
dicti

dicti territorio commanens quædam mulier, quæ adueniente beati martyris Dagoberti festiuitate, celebrantibus eam cunctis circummanentibus, vilipendens sanctum honorare diem, accepto colo, cupiebat in felix nere, sed minimè potuit, malitiâ propriâ obsistente. Extemplo itaque diuino numine præueniente colum dexteræ manui est adhæsum, leuæ contrahuntur digiti, ita vt vngulæ manui infixæ, exigente nimio dolore, fletus in altum emitteret, cum magno clamore. Vicini perturbati eius vociferatione, concurrerunt ad eam omnes cum immani stupore, dicentes illi: Quid tibi contigit, ô nimis misera, quæ nostram quietem ac festiuitatem optimam luctuosis clamoribus inquietas? Refer nunc, quid mali tibi euenerit, quoniam tuis lachrymosis vocibus nostra silentia cōsternâsti, & à proprijs domibus expulisti. Illa verò cum gravi suspirio voces eructans ex corde intimo, respondit se in interrogantibus, inquiens: Ego infelix ac nimium misera, quoniã debui, sicut vos, gloriosi martyris Dagoberti celebrare festa, hoste antiquo instigante, accepto nendi instrumento, mea volebam explere opera, non recolens Dei præcepta, & episcoporum decreta, quibus iusserunt, cum magnâ cordis deuotione sancti Dagoberti honorare solennia: statim iure debito, vt cernitis, sum percussa. Respondentes autem affines aiunt: Cur, infelix, satanas cor tuum suâ nequitiâ quiuit implendo inficere, vt beati martyris nobis celebrantibus solemnitatem, tu sola ausa esses pro nihilo ducere? Quare † parui pendisti episcoporum sacerdotumque nostrorum imperia, qui ex Dei auctoritate nobis præceperunt, hanc cum magnâ diligentiam obseruare diem? Nonne si Deo hoc scirent displicere, præciperent? Nunquid satanas, qui te miseram fraudulenter decepit, eripere valet de ingruenti tuâ calamitate & miseriâ mortiferâ? Nempe veraciter crede, non eris vnquam exuta hæctuâ pestiferâ infirmitate & indissolubili contractione, nisi

D

san-

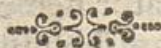
† †
 sanctissimi Dagoberti martyris, quem contempsisti, meritis
 præcipuis ac beatâ intercessione. Ideo ob Dei amorem monemus & hortamur, ne diutius his torquearis doloribus atque
 cruciatibus, † acceptis lichnis alijsque muneribus, proficiscaris cum ingenti humilitate ad beatissimi patroni nostri † Dagoberti sanctam domum, ibique prosternens te ipsam antè gloriosum eius sepulchrum, veniam flens & eiulans extoto corde, pro vt necesse est, cura impetrare. Credimus ergò, quia si egeris, quod tui causâ locuti sumus, mox tibi subueniet sancti martyris beata virtus, ac ineffabilis clementia. Age nunc, ne triceris diutius. Igitur suorum amicorum prouocata mulier hortatu, ac suorum præcipuè dolorum exigente cruciatu, properauit ad ædem sancti martyris anhelò gradu, ferens, quæ habere valuit, munuscula secum. Perueniens sanè ad venerandi martyris Dagoberti sanctum oratorium, prostrata antè ostium, orauit ibi diu cum magno gemitu, ac sic reptando & se trahendo, peruenit ad beatum sepulchrum, nimio anhelante spiritu. Iactans verò ac se humiliter protendens in pauimento, lacrymis profusis rigans illud, poscebat magnis fletibus, suæ subueniri angustia, suo cruciatui auxiliari, & finem tormentorum poni, contemptum obliuisci, & quàm in sanctum martyrem exercuerat audacter superbiam, pro suâ clementi misericordiâ benignè dimitteret, ac dolores cruciatuque misericorditer sedaret, foueret, mitigaret. Quid vltèrius morer? Auditis clementer sanctus martyr mulierculæ clamoribus, propitius indulgit, sanauit, medelam restituit, domumque incolumis redijt. O admirabilis, fratres carissimi, Saluatoris nostri benignitas! O inæstimabilis bonitas, quæ tam velociter suos vlciscitur famulos, & tam gloriosè suos honorat, etiam in hoc seculo, fideles, ac in cælesti beatificat regno! Contempsit vna muliercula sancti martyris festa, recepit è vestigio digna suæ præsumptionis præmia, & pro il-
 lius

lius ultione multi sunt correcti supernâ prouisione, ne præsumant similia agere diabolo instigante. Vnius enim peccaticis pœna, multorum correxit nequitiam, atque per huius mulieris præsumptionem, plures venerunt ad emendationem. Fugato itaque ab illâ omni incommodo, auxiliante sancto martyre Dagoberto, omni populo, tam in illo pago, quam vbi que, venit emendatio ex tali factò.

Cunâ ergò gloriosum Christi martyrem Dagobertum omni cordis virtute, præconio decenti laudantes, deprece mur, quatinus omnipotentis Dei clementiam nobis iugiter imploret, ac per ipsius gloriosa merita, delictorum omnium mereamur obtinere veniam, & pervenire valeamus ad supernorum civium ineffabilia gaudia, quibus fruitur per omnia secula. Veneremur itaque cum magnâ reuerentiâ egregij martyris regisque sanctissimas lipsanas, quia eius interuentione potest nobis perennis vitæ provenire felicitas. Indefessis etiam precibus illius flagitemus almitatem, quò nostrarum miseriarum assiduus existat consolator, ac pro nostris quotidianis excessibus omnipotentis exoret ineffabilem pietatem. Possumus sanè de isto martyre veraciter animadvertere, qui in vitæ suæ supremo meruit à Deo coronari martyrio, quod per omne suæ præteritæ vitæ spatium, iustis operibus studuerit, pro quibus finis est optimus secutus. Creditur planè crucem Christi semper illum portâsse, cui talis est datus finis vitæ. Qui enim dignatus est sublimare illum super omnem suum populum, præsciebat profectò quis interius foret, licet homines omninò lateret. Amator nempe illius rex altissimus factus est, cui plebem suam tam sublimiter regere concessit, & ad gloriosum finem feliciter perduxit, & cum martyrij palmâ cælorum fastigia ascendere fecit, vbi modo triumphat coronatus in angelorum splendidissimo choro. Gaudeat ergò omnis iustorum ecclesia tanti talisque martyris illustrata prodigijs,

ac virtutibus, totaque mentis humilitate eius quotidie postulet beneficia; quia valenter potest apud supernum regem impetrare, quidquid pro hominum salute vult petere. Nec eius precibus quidquam à Domino negabitur, si rogantis illum preces sine hæsitatione prolatae fuerint. Cum omni verò fiducia sancti martyris Dagoberti precetur solatium, nihil corde dubitans, & accipiet sine dubio quicquid petierit, omnis scilicet Christianus fidelis. Infidelis enim, non meretur exaudiri. Fidelibus autem, inquit Deus, antequam me inuocetis, dicam vobis, ecce adsum. Rogemus quidem sanctum martyrem pro nostris ingruentibus angustijs regem cæli flagitare cum fide non ficta, & obtinebit procul dubio salutem nostram, quam ab ipso poscimus sinceriter, & omnia nobis profutura fideliter impetrabit. Cum tota animi contritione, sancte ac beatissime martyr Dagoberte, tuæ supplicamus misericordiam, quatinus tuis sanctis interuentionibus protegatur totius sanctæ ecclesiæ exercitus. Impetra nobis pacem, veram concordiam, caritatem firmam, tibi que veneranter famulantes defende de cunctis inimicis, & ad tua perdue gaudia sine fine mansura, quibus gaudens frueris per eum, qui te glorificauit presentialiter, & glorificat æternaliter, **I E S V S C H R I S T V S** Dominus noster, qui cum Patre & Spiritu sancto viuunt & regnat **D E V S** per omnia secula seculorum.

Amen.

DE

DE S. DAGOBERTO

MARTYRE PROSA.

Ex codice
Sarana-
senfi.

Hic est contemptor regnorū,
Vel delicti mundanorum,
Qui fulget inter sanctorum,
Beata collegia.

Hic regalis genitura,
Mundum spreuit, peritura
Linquens, sperans permansura
Paradisi gaudia.

Ad Cale monasteria,
Traditur ab infantia:
Eruditur scientia,
Spirituali gratia.

Eruditus lucem dedit,
Quasi stella lumen edit,
Deum timet, Deum credit,
Dans legis iudicia.

Inde Remis vocitatur:
Semen spargit, exoratur,
Ad plebis subsidium.
Semen sanctum manu satum,
Fructum dat multiplicatum,
Per Dei iudicium.

Hinc ad partes remeavit,
Ac deuotus visitauit,
Sanctum Dionysium.

Hic pristina menti datus,

Est vir quidam insensatus,
Per sancti suffragium.

Rothomagum visitatur,
De feodo disceptatur,
Iudicium retardatur,
Sed confestim comprobatur,
Iniqui iudicium.

Sanctopreces effundente,
Deo sedes euertente,
Ruunt consternata mente;
Sic luduntur & repente
Dei prouidentia.

In Frisia conuersatus,
Audit duros ululatus
Captiuorum, quos ligatus,
Ferri stricti duplicatus,
Et famis angustia.*

Seruus missus sceptrum gerit:
Sceptro regis claustra ferit,
Et captiuos mox eiecit:

Quisque domum suam querit
Cum magna latitia.

Rex venari cupiens,
Siluam petit gradiens,
Qua vocatur vvipria.

Dum venantur seruuli,

D 3

Iuxta

*Iuxta ripam riuuli,
 Tendit rex ad somnia.
 Dormitans in latebris,
 Cælum videt, celebris
 Ad quod ire nititur.
 Auditofiliolus,
 Somnio, maliuolus,
 Vano lucro fallitur.
 Huncorat pro requie,
 Congaudens pecunia
 Per verba fallacia.
 Tendit rex ad somnium.
 Mox arrepto gladio
 Sanctum ferit histrio.*

*Hic tali martyrio.
 Cæli petit solium.
 Corpus terra subleuatur,
 Sathanacum deportatur,
 Ac deuote veneratur,
 Per eius consinia.
 Martyr Christi praelecte,
 Deo placens & perfecte,
 Martyrio cælo vecte,
 Duc nos ad caelestia.
 Ipsum votis collaudemus.
 Voce corde exultemus,
 Ad beati suspiremus
 Dagoberti gaudia.*

A M E N.

IN

IN ACTA
D. DAGOBERTI
REGIS ET MARTYRIS
PRÆFATIO.

V I D E O multos nostræ memoriæ homines in eâ quæstione versari, quis sit Dagobertus ille, cuius Sathanaci ad Mosam sacrum corpus situm est? Nonnulli enim existimabant, esse Dagobertum cognomento Magnum, Chlotarii filium, Sigiberti Austrasiorum regis patrem. Alij Dagobertum, Sigiberti iam dicti filium, quem impuberem adhuc & regni legitimum hæredem, Grimoaldus tutor eius attondit, regnoque exclusit. Qui verò crederet, aut suspicaretur ad eò, esse Childeberti vltimi filium, Pipino Heristallio & Carolo Martello æqualem, Dagobertum Iuniorem vulgo in annalibus appellatum, nemo vnus hucusque inuentus est. Et hic tamen verè ille ipse est.

Nam Dagobertus Magnus, simul atque obiit, illatus est in basilicam D. Dionysii, prope Lutetiam Parisiorum. Quod quemadmodum historia omnis vetus clamat: ita, delatum aliò eius cadauer, nullus neque antiquorum, neque recentium, scripsit. Quin ad eò nuper Doubletius, *Prior*, vt vocant, cœnobij D. Dionysij, qui res suæ domus, quatuor libris complexus est, in quarto, capite I. scribit, cadauer Dagoberti Magni sub arâ basilicæ maximæ, etiamnum esse situm.

Iam Dagobertum alterum, quem regno Grimoaldus exclusit, sepultum esse Rothomagi, testantur D. Audoëni, eius vrbis Episcopi, acta, tum ea, quæ Surius emisit, tum ea, quæ manu exarata in cœnobio D. Maximini Treuirorum episcopi exstant, diuersorum vtraque auctorum. Suriana omnium manibus teruntur: Maximiniana ita habent; *Rexit autem beatus pontifex Audoënus Rotomagensem ecclesiam annos tres & quadraginta, menses tres, & dies decem. Nonagenarius migravit ad Christum, Dominica Kalendarum Septembrium, qui fuit annus incarnationis Domini DCLXXVII. * Ecclesia porrò, in quâ sanctum corpus conditum est, miro fertur*

* Lege DC
LXXXIX.
Nam in
actis

actis D. E- fertur opere constructa ab artificibus Gothis, ab antiquissimo Lothario Fran-
ligij, ipse corum rege. Flavius episcopus, ciuitatis eius sedem tunc gubernabat, Domi-
D. Audoc- nica incarnationis anno D. in qua prefati regis Lhodbarij due requiescunt
nus scribit se inaugu- uxores, Aldetrudis atque Bertetrudis, & Dagobertus, Sigiberti regis filius,
ratum XIV. quem Grimoaldus clericum fecit. Hildericus etiam rex, frater Theoderici,
die mensis & uxor illius Bilhildis cum filio. Hos sanctus episcopus ibi sepeliuit.

III, anno III Ad quæ aduertant animum illi, qui calidè hactenus contendunt,
Chlodouai, Dagobertum Sigiberti filium, sepultum esse in Monte Falconis haud
iuuenculi longè Viroduno, quibus, quid istum errorem præbuerit, non video, nisi
adhuc re- fortè Flodoardi locus quidam in libro IV. historię Remensis malè in-
gis, die Do- tellectus, aut potius supinè lectus; Traditur ibi capite XXXIX. Baldri-
minisâ, an- cum abbatem, in Monte Falconis fuisse tumulatum, de quo proximo
te Litaniis, capite superiore Flodoardus dixerat: ferri, cum Sigiberti Austrasię re-
hoc est, gis fuisse filium; sed ferri, inquam. Esto tamen, fuerit is verè Sigiberti
anno DC regis filius, an continuè nodum hęc stringere licet, nexumque hunc fa-
XLVI. cere? ergo Baldricus ille, situs in Monte Falconis, est frater suus Da-
gobertus. Quid absurdum, si hoc absurdum non est?

Quare de Dagoberto nostro, ut quis sit sciatur, ita argumentan-
dum censeo. Cum tres tantum Dagoberti reges Francorum in publi-
cis receptisque annalibus inueniantur, primus Dagobertus Magnus, al-
ter Dagobertus nepos eius, regno exclusus, tertius Dagobertus Iunior,
Childeberti filius, quoniam superiores duo, alter ad D. Dionysij, alter
Rothomagi sepultus est, tertium, Childeberti filium, eum utique esse o-
portet, cuius Sathanaci in ueneratione tumulus est.

Quamquam hæc ita disputare minimè necesse erat, postquam æ-
ta, quæ hic edimus, abundè adstruunt, quis Dagobertus Sathanaci con-
ditus sit? Nimirum Dagobertum, Pipino Heristallio, Carolo Martel-
lo, Ratbodo Frisiorum duci an regi, Diuis Willibrordo & Bonifatio
archiepiscopis, & Hugoni Fontanellæ abbati, Drogonis filio, Pipini
Heristallij nepoti, æqualem, qui patrem habuit Childebertum, inter
Franciæ reges eâ appellatione postremum.

Huic ueritati, uelut cumlatiore mensurâ, addantur testimonia
duorum ex antiquitate scriptorum, quorum alter Theodoricus cœno-
bita Epternacensis, ante annos amplius quingentos, alter Albericus,
cœnobij Trium Fontium in Burgundia alumnus, ante annos amplius
quadringentos floruerunt, uterque autem prodit, S. Dagobertum Satha-
naci situm, eundem esse, qui Carolo Martello, fuit æqualis. Locos eorum
infra opportunè dabimus. *panemus.* Verum,

Verùm, hîc fortasse idem nobis euenisse quidam arbitrabuntur, quod ijs, qui genus & originem suam retrò excutientes, in maiores pœnitendos, & pessimi odoris auos inciderunt. Quomodo Satyræ terrioris auctor, Romanos equites, altè nimis profapiam repetentes, monet, ne ad Romulum vsque nomen reuoluant, nisi peruenire velint ad maxima scelera, ex quibus Roma primum conflata est, ad latrones, ficarios,

Aut id quod dicere nolo.

Postquam enim Dagobertum, quis sit, iam inuenimus, nempe, fuisse Childeberti postremi filium, conuitium illi continuò vulgus faciet, dicetque, fuisse ergo eum ex ignauis illis Francorum regibus, in quos stirps nominis Merouingici defecit. Quos qui descripserunt, scenâ quidem & spectaculis apta multa, nihil autem veræ maiestatis, nihil summo illo imperio dignum nobis attulerunt. Reges comatulos, per annua comitia in campum Martium, seu Madium, seu Maium (ita enim variè appellabant) iugatis bobus in carpento procedere solitos. Confedissee ibi in throno, & à populi multitudine munera accepisse. Iuxtâ prætorio præfectos ad fuisse, & eius anni res, domi militiæque gerendas, populo indixisse. Hinc reges, velut ex theatro, domum auectos, ad regale palatium Mamaccas, vbi decretis certis vectigalibus, in otio & socordiâ, tanquam in sagine, alerentur, nihilque curarent, nisi vt tabulis publicè edendis præessent, & comam ex disciplinâ primorum Franciæ regum submitterent: Vt proinde Dagobertus, cum ex postremis illis Merouingicis regibus vnus fuerit, non sanctus, sed ignauus, videatur à nobis esse inuentus.

Terrent ista profectò; sed vt Laruæ, quibus foris horrenda species, intus nihil omnino ad timorem, præter inani^{mentâ} vana & vacua.

Primum enim, cedo, qui sunt, qui talia, de regibus illis prodidêre? Auctores antiqui, inquis: incertus ille, qui primum velut limen obtinet annalium Metensium; ex varijs enim collecti sunt; deinde Eginhartus Carolo Magno à secretis; ac tandem scriptor anonymus annalium à Petro Pithoeo editorum, ex quibus alij hausêre. Recte! Illi ipsi sunt. Sed qua fide, ista tradiderunt? Primi quidem duo, toti sunt in laudibus stirpis Carolinæ, quæ Merouingicæ succreuit. Nec postremus, vt qui florête eâdem Carolinâ propagine scripsit, aliter de eâ, quàm magnificè; at de gente Merouingicâ non nisi exiliter, scribere potuit, vel ausus est. Vnde haud dubia fuit in istis omnibus, si non assentatio, certè blandiloquentia. Vetustiores, & genti Carolinæ anteriores, nihil tale de regibus

E

in

in litteras contulerunt. Quos, quin de regibus suis indecori ista, si vera fuissent, scribere auderent, nihil erat, quod retinere posset, quandoquidem (vt isti volunt) scenici tantum & umbratiles erant eorum reges, solique verendi præfecti prætorio, penes quos omnis potestas habebatur.

Sed nouum non est, solem orientem respici, & nouè exurgens imperium occumbenti anteferri.

Zuenteboldum, Arnolphi imperatoris filium nothum, Lotharingæ regem, à proceribus in prælio cæsum, narrant fuisse impotentissimi animi iuuenem, & planè tyrannum. Sed hæc produnt, qui Lotharingæ rebellibus proceribus Reginario, Odoacro, aliisque, qui tum in Lotharienti regno dominabantur, velificati sunt. At Suestræ, oppido Iuliacensis prouinciæ, Zuenteboldus sanctus & Diuus colitur, talisque à Fisenio nostro, in libro, quem *flores ecclesie Leodiensis* inscripsit, celebratur.

Quare, de regum Merouingicorum posteriorum iactatâ ignauia, hoc primum dixerim, colorem esse inuidiosum, quo eos infecerunt laudatores & cultores Pipinianorum, & Carolinorum.

Et vt fucum hos homines fecisse magis appareat, age, eorum, quæ tam speciosè de regum Merouingicorum ignauia declamitant, nonnulla pressius intucamur. Eginhartus, vir eloquens, in actis Caroli Magni, ita de quolibet Merouingico rege scribit, vt præter inutile regis nomen, & precarium vita stipendium, quod ei præfectus aule, prout videbatur, exhibebat, nihil aliud proprij possideret, quam vnâ & eam per parui redditus villam, in quâ domum, ex quâ famulos sibi necessaria ministrantes, atque obsequium exhibentes, pauca numerositatis habebat. Annales Metenses Mamaccas domum illam nuncupant, vbi regem annos totos confedisse volunt.

Hæc autem tabulis publicis, tum ipsorummet regum, tum aliorum, validissimè confutantur, quarum aliquot clausulas adferam.

Ordiant à regibus, qui post victum in Textriacensi prælio Theodericum regnarunt, quoniam ex hâc victoriâ, præfecti prætorio ad summum illud potentia culmen euaserunt.

Childebertus, Dagoberti nostri pater, cænobio D. Dionysij dedit villam suam Solemium. *Datum Consintisce, Martij die XII. anno vero XII. regni nostri. Mamaccas in Dei nomine recognouit feliciter.*

Idem Helistam Batauiæ vicum, Pipino Heristallo de suo fisco, & ex largitatis suæ munere, concessit, vt est in tabulis Caroli Martelli.

Dagobertus noster, cænobio D. Arnulphi donauit vicum Nauis ad Mosellam, Idem Erfesfortense cænobium condidit, & ditauit. Idem quæ Sigibertus Dagoberti Magni filius Stabulensibus dedit, rata habuit.

Chilpericus, Daniel antea appellatus, cœnobio D. Dionysij attribuit ingentem siluam, Rouerito dictam, ad Sequanam in agro Parisiensi. *Datum pridie Kal. Marcias, annum secundum regni nostri, Compendio. In Dei nomine feliciter.*

Idem cœnobio D. Arnulfi Mediomatricibus donauit villam suam *Marte*, * *sitam in pago Moslense. Datum, quod fecit mensis Iunij octauo, anno secundo regni nostri. Compendio palatio nostro.* * Martille hodie

Qui hæc elargiti sunt, vnamne per parui redditus villam possidebant? sed de villâ publicâ Mamaccas iucundum est differere. Huc nimirum rex, postquam annuis comitijs in populi conspectum datus erat, *custodiendus* mittebatur. Mittebatur autem *cum honore & veneratione*. Papæ! Quo istud modo? In carpento, bubus iugalibus, agitatore vno, eoque tantum non bubulco. Nam aliter quoquam mouisse illos reges, Eginhartus negat. Hem! Quantum hoc erat venerationis! At cum Mamaccas iam deuentum erat, quid ibi? *Custodiebatur* nempe rex. Diceres, vt rem homines isti colorant, Mamaccas velut aliquem carcerem regibus miseris fuisse, aut auariam aliquam caueam, ex quâ nec proferre pedem, nec euolare fas esset, donec instantibus comitijs, carpento iniecti, vocatisque adiugum bobus, in campum martium spectaculum populi iterum auerendi essent. Quis non videt, quam vanè hæc scripta sint! Nunquid ex superioribus intelligitur, reges illos regnum peragrâsse, & tabulas (vt de alijs rebus gestis nil dicam) edidisse Confluentisci, Compendij? Ad dam nunc & alia palatia, in quibus reges illi versati sunt.

Theodericus Dagoberti nostri filius, pro Sithiuensi, seu D. Bertini monasterio, diplomata duo dedit. Primum ita desinit: *Data, quando fecit Martius dies III. anno primo regni nostri. Suesionis ciuitate.* Alterum ita: *Data, quando fecit Nouember dies decem, anno primo regni nostri Confluentis castro.*

Idem Theodericus rescripsit bis pro Monasterio Murbacensi. Rescripto primo, addita hæc ad calcem. *Gondolfs Villâ, in Dei nomine feliciter.* Secundo ista: *Data Metis, in cœnobio S. Arnulfi, eiusdem loci episcopi, quod est constitutum in Suburbio, sub die Kal. Maij, anno Dominica Incarnationis DCCXXIV. Indi Et. III. anno vero regni domini Theodorici V.* * *Interpol*

Childericus, merovingicorum regum vltimus, pro Bertinianis tabulas edidit, hoc exitu: *Data, quando fecit Aprilis dies XXII. anno primo regni nostri, Crisciaco palatio.*

Quid? Qui modo Augustæ Suesionum, iam Confluentibus, nunc

ad Gondulfi Villam propter Mosellam, tum Diuoduri Mediomatricorum, hinc Cresciaci in Galliâ, degebant, eos tu in Mamaccas custoditos, tanquam Ludicrum aliquid populo suo tempore expromendum, dicas. Mitto cetera, de *carpento*, de *bubus*, de *bubulco rustico more agente*, in quibus eloquens mihi viderer, imo & facetus esse posse, si fabulis immorari esset animus.

Verum, demus illud (quod neutiquam tamen damus) demus, fuisse posteriores Merovingicos reges tantæ, quantæ isti volunt, socordix. At discrimen profectò inter postremos Merovingicos faciendum est, & à quibus decantata illa desidia primum coeperit, dispiciendum.

Chlodouæus itaque Dagoberti Magni filius, brachium D. Dionysij martyris abscidit; à quo facinore, ceu primâ labefactione, casum Merovingicæ domus arcessunt, scriptor Theoderico Iuniori æqualis, & Ado in chronico, Victus deinde est à Pipino Heristallio Theodericus rex, Dagoberti nostri auus; ac tum vel grauissimè inclinatum est Merovingicorum imperium, Maiorumque domus potestas penè suprâ reges elata. Necdum tamen *ignavi* vlli prorepsêre. Mortuo autem Dagoberto nostro, tum tandem vecordes isti exorti sunt. Ita enim scribit monachus S. Eparchij, in actis Caroli Magni: *Post Dagobertum, defecit genus regale, à prudentia, & regnauit post ipsum Dagobertum, Daniel clericus insensatus, frater eius, quem Franci mutato nomine vocârunt Chilpericum.* Auctor actorum D. Genulfi Libro II. *Post hunc verò Dagobertum regale genus à prudentiâ defecit.* Eximendus itaque ex vecordium numero Dagobertus noster, eiusque maiores.

Denique, si contentiosè adhuc reclamatur, reges Merovingicos, iam inde à Chlodouæo Iuniore, aut certe à Theoderico, quem vicit Heristallius, omnes, etiam antè Danielem, dicendos ignauos, quæro, quæ tandem ea fuerit ignauia? An quod amentes essent, & *insensati*? At omnes antè Danielem sapuisse, indubium est, & deinceps ex dicendis apparebit. An, quod rempublicam non attingerent? Quod bella non gererent? At, qui poterant, si prætório præfecti omnia hæc sibi arrogabant, regibus velut sub eorum dominatione depressis? Vitium nullum est, nulla culpa, nisi volentium. Qui coactus à rebus laudandis abstinet, turpitudinis nihil habet.

Postremò, conuiuemus hîc quoque, gratisque dissimulemus, *ignauum* quoquo modo dici posse, qui vnus consilio & ope viri regnum domi, militiæque administrat, ipse interim modestus, tranquillus, honesto

in

in otio quietus ac pacificus, quis officere id existimet, quo minus innocens, rectus, & sanctus esse possit?

Quæ cum ita sint, vides, quæ sit eorum hominum inscitia, qui Dagoberto nostro ex solâ vulgi famâ (quæ fallax semper est) ignavi titulum imponendum esse putauerunt. Quod vt testatius etiam sit, legantur hæc acta D. Dagoberti, apparebitque eum non mediocriter sanè nauum ac strenuum fuisse regem.

Ita vindicato D. Dagoberto, pauca insuper adiicienda videntur, quæ faciant vindicando scriptore actorum eius. Atque vt incipiam ab eius nomine, id nos vir modestus latere voluit. Fuit autem ex ordine D. Benedicti, cui ordini Ecclesia debet scriptores penè innumerabiles. Scripsit verò, vt opinio nostra est, non multo post Carolum Caluum, aut certè proximè à Nortmannorum incursionibus, pro vt in notationibus obseruamus. Vnde necessariò consequitur, vt ea quæ prodit, vtique ipse videre non potuerit, sed ab alijs acceperit. Nec mihi dubium est, quin fama materiæ subinde aliquid præbuerit, aut scriptoris, recti & candidi hominis, calamum, rebus interdum non ita exploratis, velut sequiore quodam atramento inxerit; & bis quidem aliquanto spectatius. Nam primo, tradit D. Dagobertum ab auia Balthilde in monasterio Calæ, vbi illa post exactum coniugium pientissimè vixit & obiit, educatum, quod tempora non patiuntur. Deinde somnium, quod vni ex maioribus D. Dagoberti, Guntramno Burgundionum regi, oblatum esse scribitur, id D. Dagoberto attribuit. Quæ quam impetrabilis veniæ peccata sint, facile æstimabit, qui actorum D. Georgij martyris, D. Siluestri pontificis maximi, D. Seruatij Tongrorum episcopi (vt alia eius generis multa omitteram) meminerit. Et acta quidem D. Siluestri, quanto in precio sunt, tum apud alios, tum apud Cæsarem cardinalem Baronium! Quanta est viri eminentissimi in ijs defendendis diligentia! Quid non ingenij & studij contulit magnus ille annalium sacrorum conditor, vt disputationem Constantini Magni cum Iudæis, vt fugam & latebras D. Siluestri, vt draconem illum subterraneum explicaret! Et quanquam fecit ista sane feliciter, inuenit tamen fabulositatis aliquam scoriam quam ex auro illo excoqueret. Iam Metaphrastes, qui de Diuorum rebus gestis iustū volumen composuit, & meritò magni fit ab omnibus orthodoxis, nunquid tamen à grauiissimo censore Bellarmino in nonnullis notatus est? Hæc ergo, aliaque id genus scriptorum monumenta, cum non tantum non repudientur, verum etiam, vt par est, honoratissimè recipiantur,

piantur, quamuis falsa nonnulla contineant: multo magis scriptor hic noster qui res multas huc vsque incognitas profert, ambabus, vt aiunt, manibus accipiendus est, nec idcirco quod bis (& quantum hoc est) à famâ circumuentus, non responderit liquidissimæ veritati; semel, dum personæ attribuit, quod loco, in quo persona degebat, attribuendum erat: iterum, dum rem alioqui veram, abalienauit; quibus de rebus in notationibus enucleatius tractamus. Cetera vero horum actorum, quicunque volet, securus legat, atque, vt à D. Hieronymo vsurpem verbum, quod ipse de D. Hilarij commentarijs scripsit ad Lætam, *inoffenso decurrat pede.*

IN ACTA
D. DAGOBERTI
REGIS ET MARTYRIS.
NOTATIONES.
IN PROLOGO M.

SRATERNITAS SATHANAGENSIS. Sathana- cum Mosæ infra Virodunum acubans oppidum, tum munitionibus, tum imprimis Diui Dagoberti regis exuuijs nobile, quis condiderit, non inuenio. Perantiquum esse locum, constat ex vocabuli exitu. *Acum* enim veteri Celtarum linguâ villam esse, contendunt docti. Id in confesso est, antiquissimarum Urbium vicorumue nomina in *acum* inclinari; vt Gessoriacum, Moguntiacum, atque, vt propinquâ etiam Sathanaco loca consecremur, Mosacum (*Moulay*) Duodeciacum, (*Douzy*) Iuueniacum (*Iuigny*) Quintiacum (*Quincy*) Gemmacum (*Jamais*) Caluenciacum (*Chauancy*)

Quod verò auctor actorum, quæ illustratum imus, prodit, Sathana-
nacum

nacum dici coeptum esse, postquam ibi depositus D. Dagobertus, cum antea *Sathan* appellaretur, id pius magis, quam credibile est.

Nec diuinari facile potest, an *Sathanacum* ex Latino, Celticoque vocabulo conflatum sit, ut sunt Duodeciacum, Iuueniacum, Quintiacum, Gemmacum & Calueniacum. Durant quidem Latini populi circa *Sathanacum* vestigia, reperti nummi, & alia Romanorum antiquitates, imprimis dimidio milliari à *Sathanaco* ad vicum *Balim*. * Ibi antè qua-

* Numm.
Βααλον.

draginta annos repertæ sunt ingentes sub terrâ murorum ruinæ, profundique deorsum aditus, in quibus plurimæ cellulæ fornicatæ, in ijsque fornaces lateritiæ, latæ longæque binos aut ternos pedes, caminis ex argillâ velut vnâ massâ, fusis; Erat in fornacibus varijsque circa locis, magnus pecuniæ numerus, atque imprimis olla, quatuor alta pedes, nummorum plena. Confluente ad rei nouitatem populo, plures etiam effossi nummi, ferè omnes ærei, qui præ rubigine vix internosci poterant, nisi quod D. Claudij, & D. Antonini imperatorum nomina, nonnulli præferrebant, quos vir eximius Ioannes Floncelius, Pastor *Sathanacensis* seruat, cum alio per sanè egregio, cuius vna facies huiusmodi est. Sedet Iupiter, alterâque manu hastam puram, alterâ aquilam, ministram fulminis, gestat. Circum hæ litteræ: ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΑΔΕΞΑΝΔΡΟΥ ΣΟΠΑΤΟΡΟΣ. ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ. In alterâ nummi facie, caput est gemino vultu, quale Iani. Vultuum vni, calathus impositus est. Sub vultibus, cornu copiæ, & iuxta elementum Græcum Α. Huius nummi, opinor, verus interpres est Macrobius, libro I. Saturnaliorum, capite XX.

Ægypto inquit *adiacens ciuitas, quæ conditorem Alexandrum Macedonem gloriatur, Serapin atque Isin cultu penè attonita venerationis obseruat. Omnens tamen illam venerationem Soli se sub illius nomine testatur, impendere, vel dum calathum capiti eius infigunt, vel dum simulacro signum tricipitis animantis adiungunt.* Descripto deinde tricipiti illo monstro, causam adfert, cur Soli seu Serapidi calathum Alexandrini imponant: *vertex inquit, insignitus calatho, & altitudinem sideris monstrat, & potentiam capacitatis ostendit, quia in eum omnia terrena redeunt, dum immisso calore rapiuntur.*

Est ergo hic nummus percussus, non *Alexandriæ* quidem, ut reor, sed ad formam eorum, quos conflatat *Alexandria Ægypti*, quæ conditoris sui *Alexandri* studiosa veneratrix, Iouem (solebat autem *Alexander* eo patre gloriari) in sellâ residentē effinxit, cum titulo *regis Alexandri Nobilis, Benefici*. Cornu *Amaltheæ*, fertilitatis argumentum, rectè
Sera-

Serapidi, & Ifidi, hoc est, Soli, & Lunæ, quæ sidera terræ frugibus incrementa præbent, apponitur.

Cui verò rei fornaces illæ ad Balim servierint, opinari magis, quam exploratò scire licet. Monetariam officinam fuisse in Treuiris, quorum finibus Sathanacum & circumiectus ager continebatur, docet libellus Notitiæ imperij occidentis. Sed cum constet pecuniam nullam extrà ciuitates signatam, veri similis est, non triumuiros monetales, eorumuè ministros, sed corruptores quosdam monetæ, his in specubus pecuniam conflauisse. Cum enim omni semper hominum memoriâ, tum vero Romanis dominantibus, auaritia nummis adulterandis inuigilauit, adeo, vt auctor commentarioli de rebus bellicis, quem Guido Pancirolus luci dedit, imperatoribus suaserit, vt opifices monetæ redacti vndique in unam insulam congregentur, nummarijs & solidorum vsibus profuturi; à societate videlicet terræ prohibiti, ne commixtionis licentia fraudibus opportuna, integritatem publicæ auctoritatis offuscet.

Existimauerim tamen, si ad Balim furtim moneta vlla vnquam cusa est, eam non mixtione adulteratam, aut corruptam, cum non alij, quam ex puro metallo conflati nummi ibi reperti sint, sed priuatâ auctoritate, & vt dixi furtim, ad publicæ ratæque monetæ formam percussam. Atque hæc ad Balim.

Quintiaci autem, propè à Caluenciaco, qui vicus cum arce prouinciæ Luciliburgensi accensetur, & primo à Sathanaco lapide situs est, in Latumijs, sepulchrum saxæum, anno MDCXIII. repertum est, inerantque tres urnæ fictiles cineribus refertæ, quas ob artificium Bruxellas mitti placuit.

Atque ex his, etsi certum est, frequentatum olim à Romanis Sathanacum, proximaque Sathanaco loca, inde tamen sciri nequit, an Romani cum Celtis Sathanacum cognominauerint; nec minus qui eorum condiderint?

Fraternitas porrò Sathanacensis, seu, vt auctori scribere placuit *Sathanagensis*, sitne canonicorum, quos vocant, collegium, quod olim ad basilicam D. Dagoberti Carolus Caluus constituit, an cœnobitæ, quos postea amotis canonicis Godefridus Barbatius Iotharingiæ dux cum Beatrice coniuge induxit, ambigo. Vt canonicorum collegium opinari malim, inducor primò, quod scriptor horum actorum de amotis per Godefridum canonicis mentionem nullam faciat, facturus indubiè, nec omisurus rem tam memorabilem, si post canonicos ciectos, ad

mona-

*Aliter vix
habet. Erant
specus illa
hypocritarum
Sathanacum, in
loco monasterij
Balim.*

monachos scripssisset, præsertim cum ipse, vt mox dicendum, ordinis D. Benedicti fuisse videatur. Deinde obseruabo infrà, videri acta hæc condita, haud multo post tempora Caroli Calui, inter quem & Godefridum Barbatum, canonicorum amotorem, duo fermè secula intercessère.

HANC ITAQUE OBEDIENTIAM. Quod hoc loco auctor *obedientia*, & *D. Benedicti* meminerit, eiusque opem impleret, arguunt ista, fuisse canobitam Benedictinum.

EX ASSE. In solidum, ex integro, consummatè, rectè. Locutio familiaris Apollinari Sidonio, & IICC.

A MEMORIA HOMINVM MODO VIVENTIVM PENITVS RECESSERVNT. Mens auctoris est, memoriã rerum D. Dagoberti non exstare vulgò & passim. Cum enim mox addat se ea scripturum, quæ à veracibus acceperit, vtique memoriã aliquam rerum gestarum D. Dagoberti super esse intelligit; nisi furiosum eum & amentem dicere malumus, quod res obliuione deletas, scripto voluerit comprehendere. Quare necesse est ita eum interpretari. Acta D. Dagoberti, propriè & seorsim scripta, non inueniri: vulgum item & ex plebe homines, passim ea ignorare: scripturum se tamen, quæ compere rit ab eruditioribus, & in lectione publicorum annalium atque actorũ versatis, resque gestas maiorum scientibus; Hos enim *veraces* ab eo dictos, aperta ratio est.

AD LEGENDVM IN EIVS DIE SOLENNI. An in triclinio, aut basilicâ, solis auditoribus cœnobitis? An verò publicè, audiente populo? Populo enim acta Diuorum Latinè prælegi olim solere, docet Alchwinus, proœmio in acta D. Richarij. Sed sermo is Latinus, ex culto horridus, & ex sincero corruptus erat, vt rectè in actis concilij III. Turonensis, *rusticus Romanus* appellatus sit, cuius inculti sermonis specimẽ Nithardus, alijque scriptores antiqui conseruauerunt.

DICTATORIS. Et ante, & mox, pennã se vsurum & scripssisse, indicat auctor, non dictasse. Positum ergo hic *dictare* pro scribere. Ita Alchwinus in actis D. Vedasti: *Magis cernentium ore narrantur, quam dictantis stylo scribantur.* Glossæ Latino-Saxonice ex Friderici Æno-barbiæuo, vocem *dictare*, reddunt, *dichten*, quod est commentari; pro quo etiam, quod magis inauditum, *profare* ponunt, & vocem *prosaicus*, vertunt, *dichtich*, quasi dicas, commentabilis. Quia tamen *dichten* Theutonibus subinde est poëma condere, existimem, *profare*, esse idem, quod,

facere poëma. Ex quo genere poëmatum, sunt odae illæ rhythmicæ, quas *profas & sequentias* vocant, quas in sacrificio inter epistolam & euangelium concinebant. Nos veterem de D. Dagoberto *profam* actis eius subijciemus, ex membranaceo Sathanacensi codice descriptam, cuius auctor haud dubiè actis nostris est posterior, eaque redegit in compendium.

MALVIT SVRDAM OMITTERE ABSQVE AVCTORIS VOCABVLO MUTAM. Facilius quid, quam quomodo dicat, intelligo; nisi forte vtrumque voluit; nempe, emittere se librum suum mutum & surdum: mutum, vt de nomine auctoris rogantibus respondere non possit; surdum, vt rogantes ne audiat quidem.

IN ACTA.

THEODERICVS AVVS IPSIVS. Stemma priscorum Franciæ regum à Dagoberto Magno ad hunc nostrum, subijcio oculis, non quod vulgò, incognitum sit, sed vt sciatur, quam actis hisce probè respondeat.

Dagobertus Magnus.

Situs est ad D. Dionysij.

Chlodouæus II.
R. Neustriæ &
Burgundiæ.

S. Balthildis
Vxor

Sigbertus
R. Austrasiæ.

Chlotarius III. Childericus II. Theodericus.

Dagobertus à Grimualdo attonsus.
Situs est Rothomagi.

Chlodouæus III.

Childebertus II.

S. Dagobertus II.
martyr situs Sathanaci.

Theodericus
Iunior.

VIR BONVS ATQVE POTENS Inter horum temporum Francos reges, præcipuam Childeberto laudem ab æqualibus & antiquis scriptoribus tribui video. Auctor Theoderico Vltimo seu Iuniori coæuus, *virum inclytum, regem iustum*, appellat: annales antiqui, scripti sub annum DCCCXI. *gloriosum & iustum*: qui acta D. Leufredi abbatis condidit, *gloriosissimum & æquissimum*; noster, etiam *regum fortissimum*.

MORTE ITAQUE PRÆVENTVS REGIS THEODERICI. Theodericus Dagoberti nostri auus, anno regni XXIV. Christi DCXC. decessit. Regnavit eius loco Chlodouæus, filius eius, puer. Quò post quadriennium mortuo, regnum ad fratrem eius Childebertum deuenit; idque passim veteres produnt, scriptor rerum Francicarum, Theoderico Dagoberti nostri filio æqualis, Fredegarius, Annales Metenses.

At noster auctor in eâ sententiâ videtur esse, vt Theoderico Franciæ vniuersæ, hoc est, Neustriæ & Austrasiæ, rege defuncto, Chlodouæus vnâ regni parte, fortè Neustriâ, Childebertus alterâ, nimirum Austrasiâ, potitus sit, donec Chlodouæo mortuo, Childebertus Franciæ in solidum imperauerit. Quod satis indicat, dum subdit, Childebertum *accepisse denique monarchiam totius regni*. Auctori nostro consentit Wassenburgius. Quæ, quâ vera sint, nescio. Certè constat sæpè Francos Veteres reges nostros, monarchiam in partes diuisam, liberis reliquisse.

PIPINVS PRINCEPS. Dicitur vulgò in annalibus *Heristallius*. *Principem* nominat auctor, quod esset præfectus prætorio, seu *maior domus*, vt apellabant, regiæ. Nam præfecti prætorio, etsi subinde quidem *duces*, ferè tamen *principes*, post deuictum ab Heristallio Theodericum regem dici solebant. Quaquam & ante eam Heristallij victoriam id ipsum *principis* nomen præfectis prætorio attributum est. Itaque Carolus Heristallij filius, Pipinus item & Carolomannus, nepotes eius, quod maiores domus essent, passim in veterum annalibus *principes* nominantur, eorumque munus *principatus*.

ACCEPTA DENIQUE MONARCHIA TOTIVS REGNI. Si Childebertus confestim à Theoderici patris obitu, anno DCXC. vt veteres omnes auctores sunt, vniuersæ Franciæ dominatus est, tum monarchiam, quod hîc narratur, adeptus sit: at quadriennio serius, hoc est, anno DCXCIV. si post Chlodouæi demum fratris sui

mortem Neustriae & Austrasiae iunctim rex esse cepit, quod scriptor actorum credidisse visus est.

DAGOBERTUM COMMENDAVIT NUTRITIVUM IRI REGINAE RELIGIOSISSIMAE BALTILDI. Obijt illa regnante Theoderico filio, isque ei fuit superstes, ut proditum in actis SS. Wandrigifili & Eligij. Quod si verum est, tradi in Balthildis auiam suam disciplinam Dagobertus non potuit. Nam cum puer venerit ad regnum filius Balthildae Chlodouæus III. multo magis necesse est, ut puer tum fuerit Childebertus, Chlodouxi frater, natus (ut res postulat, & ut est in actis D. Eugendi) minor. Nondum ergo Childebertus Dagobertum tum generatiam habilem disciplinæ. Credibile est, cum Dagobertus in Calensi monasterio enutritus esset, hinc datum errori locum, ut institutus crederetur ab auiam Balthilde, quæ Calam instauravit, & in coluit, ut infra dicam.

AVÆ SVÆ. *Aua pro auiam, mediæ ætatis barbaries vsurpavit. Appendix perantiqua ad Isidori Hispalensis Chronicon, ipsi Isidoro suppar, de Brunichilde. præfata regina, prædictorum aua.*

IN CALA MONASTERIO. Est Cala vicus agri Parisiensis, quarto à Lutetiâ Lapide, ad fluuium Matronam. Galli *Chelle* nuncupant. Ibi Chlotildis Chlodouei Primi coniux, cœnobium virginum, sub D. Georgij tutelâ, condidit. Postea Balthildis regina ita auxit, atque exornavit, ut ipsa prima condidisse videatur. Nihil tamen luculentius ei cœnobio à Balthilde factum, quam quod ibi viduos annos interfecit Deo Virgines velo tecta transigere voluit, quod fecit Chlotario filio rege, qui anno DCLX. regnare occœpit, ut D. Audoœnus Rhodomenensis episcopus in libro de vitâ D. Eligij scripsit, quod & in acta D. Balthildis ab æquali relatum est.

Atque ut Dagobertus, ita & filius eius Theodericus Calam educatus fuit. Scriptor synchronus. *Franci verò Teudericum ad Calam monasterium enutritum, filium Dagoberti Iunioris, regem super se statuunt, qui vsque nunc in regno subsistit. Erkambertus item æqualis. Theodericum filium Dagoberti Iunioris Franci in regem sibi statuunt, qui nutritus in Calam monasterio erat.*

EPHEBVVS. Tum nimirum, dum ad Calam degeret. Nam postea, priusquam rex fieret, annos transcendit pueritia, & in robur migravit virile, ut supra scribit auctor noster. Quod ergo tres soli, Dagoberto nostro

nostro multis tempestatibus posteriores, Ado Viennensis, Marianus scotus, & incertus auctor fragmenti de maioribus domus, à P. Pithæo editus, tradunt, Dagobertum *puerum* regnare coepisse, aut in totum repudiandum est, aut ita leniendum, ut *puerum* pro adolescente, liberaliter eâ voce vsi, dixerint: aut certè, *puerum* fuisse tum, opinati sint, quod vulgò Dagobertus hic noster, ad discrimen Dagoberti Magni, *junior* ab antiquis appelletur: aut denique, quoniam Dagobertus noster à quibusdam; (ut à Sigeberto & Alberico.) Chlodouæus cognominatus est, confuderint eum cum Chlodouæo III. quem *puerum* venisse ad sceptrâ, indubium est.

Adde, quod Dagobertus noster quintum regni annum vix totum exegerit. Ut necesse sit, si *puer* regnare orsus est, non multò maiorem *puero* decessisse. Quæ ratio, quo pacto cum eo consentiat, quod Dagobertus ab antiquis, & vicinis ætati suæ auctoribus, scribitur Theodericū filium procreasse, non video.

PER SEXDECIM ANNORVM CVRRICVLA.

Childebertum anno vno amplius regnasse constat. Sed quia non totos septemdecim annos regnavit, hinc totos tantum & integros noster adnumeravit. Auctor Theoderico Juniori ætate par. *Tunc enim beatæ memoriæ Childebertus rex iustus migravit ad Dominum. Regnavit autem annis XVII. sepultusque est Caniago* monasterio in basilicâ S. Stephani martyris.*

INNVMERIS POLLENS TRIUMPHIS. Childeberto rege victus Ratbodus Frisiorum dux: bellatum prosperè cum Alemannis.

SICAMBRÆ. Sicambri Germanici trans Rhenum populi, à Francis sedibus pulsi, ut locum, ita & nomen victoribus cesserunt. Undè Chlodouæus Magnus, & Charibertus, Francorum reges, dicti *Sicambri*, & Francia, etiam Gallica illa, sæpe ab ætatis mediæ scriptoribus, appellata est *Sicambria*.

VIR ILLUSTRISIME. Prisci reges nostri viros se *inlustres* inscribere, maximi tituli loco habuerunt; quod à Romanis tractum, quibus titulorum apex *illustratus* erat, proxima *spectabilitas*, tertius *clarissimus*, postremus *perfectissimus*.

SVORVM MAIORVM. Procerum regni: In legibus Burgundicis, *maiores personæ*, appellantur: in capitulis Caroli Magni, *homines boni generis*.

INDICIBILEM QUIBETIS PACEM. Dempto potestremo Dagoberti regis anno, quo civile bellum inter Francos Neustrios & Austrasios fuit.

CANVM AVIVMQUE EXULTABAT LVSIBVS; venatione & aucupio. Othlonus libro I. actorum D. Bonifatij, capite XLI V. inter capita, quæ Bonifatius Gewiliebo episcopo obijciebat: *proprijs oculis se perspexisse illum, cum anibus canibusque ludentem; Serarius edidit, jocantem.*

LANDONE. Fuit Lando Rhemorum archiepiscopus, Sigiberto, Dagoberti Magni filio, æqualis, cui Niuardus, & Reolus, ac Rigobertus successere. Nec alius est in elenchis vulgatis Rhemensium episcoporum Lando. Ex actis tamen D. Rigoberti, satis apparet, inter Reolum & Rigobertum, interregnum fuisse & hiatum, cui inferendus fortasse hic erit Lando.

REDITVS. Agros. Effectus pro causâ *μετονομασίς*.

EIVSQUE COMPLICIBVS, Rustico & Eleutherio, qui cum D. Dionysio martyrium fecerunt.

VILLAM IN PAGO CAMERACENSI NVNCVPATAM BRAGNAM. Interrogati à me peritissimi Camaracenses topographi, nullam hactenus suæ ditionis villam Bragnam ostendere potuerunt. Est quidem in diœcesi Camaracensi haud procul ab oppido Roexio, viculus *Braquenie*, vel *Bracqnie*, vel *Bracqny*, paroeciæ Strepensis. Est & Brania Comitis (*Braine le Comte*) in comitatu Hannoniæ, Hallas inter & Sonegias, in diœcesi Camaracensi. Sed an hi vici, aut si qui alij eiusdem nominis in diœcesi Camaracensi habentur, sint villa nostra *Bragna* Cameracensis pagi, ego statuere non ausim, etsi satis scio, solere interdum à veteribus *diœceses* appellari *pagos*. Ita Gaufridus libro IV. actorum D. Bernardi *pagum Treuirensis* pro *Diœcesi Treuirensi* posuit. In *pago Treuirensi*, inquit, *antiquum erat cœnobium, quod Rutilense vocatur.* Est Rutila nobile quondam patrum Benedictinorum cœnobium (nunc Carthusienses tenent) Mosellæ haud longe Sirkâ, octo ferme supra Treuiros leucis impositum. Intercurrebant autem olim Treuiros & Rutilam inter, pagi Bedensis & Nidensis partes. Adeo ut Rutila, Treuirensis pagi finibus exclusa, non nisi alienæ significationis vocabulo Treuirensis pagi cœnobium dicta sit.

ECCLESIARVM ET SACERDOTVM MAGNVS DITATOR.

TATOR. Memorabile Dagoberti opus est, fundata Erfesfordiæ D. Petri basilica. Tabulas eius rei signauerunt, *Pipinus maior domus, & filius eius Carolus. Moguntinus episcopus Rigebertus, Gunthramnus, Paganus comes, Ekebi comes, & omnis ecclesia in Thuringiâ, & circa Rhenum in Moguntiâ.* Tandem additum: *acta sunt hæc anno Dominica incarnationis DCCVI,* indictione IX.* Eodem anno* Lambertus Schaffnaburgensis. *Initium monasterij S. Petri in Erphesphurt, quod construxit Tagebertus rex Francorum in monte, qui antea Mei vvigisburg vocabatur, sed ab ipso Tageberto, mons S. Petri nuncupatus est, & omnia qua habuit in Thuringiâ, ad eum locum dedit, monitu Trutmanni solitarij.* Plura de his in appendice Lamberti, & in Dagoberto Magno Coccij nostri, capite XX.

* Lege DCC. XI. Id enim poscit indictio, quæ certior. * Sed non rectè.

Quid verò à Dagoberto Rigebertus Remorum episcopus acceperit, ita ex tabulis prodit Flodoardus historiæ Remensis libro II. capite XI. *A Dagoberto denique rege, præceptum immunitatis sua obtinuit ecclesia, suggerens eidem regi, qualiter ipsa ecclesia sub præcedentibus Francorum regibus, a tempore domni Remigij & Clodouei regis, quem ipse baptizauit, ab omni functionum publicarum iugo liberrima semper extiterit. Qui præfatus rex hoc beneficium confirmare, vel innouare disponens, cum consilio procerum suorum statuit, ad prædecessorum formam regum, præcipiens, ut omnes ipsius sanctæ Dei ecclesiæ res, tam in Campaniâ, & infra urbem vel suburbanis, quam in Austrasiâ, seu Nenstriâ, vel Burgundiâ, seu partibus Massilia, in Rodonico etiam, Gaualitano, Aruernico, Turonico, Pictanico, Lemonicino, vel ubicumque infra regna eius ipsa Remensis ecclesia, vel basilica beatissimi Remigij, villas aut homines habere videbatur, sub integrâ immunitate omni tempore possent manere. Sic quoque, ut nullus iudex publicus in ipsas terras auderet ingredi, ut mansiones intrando faceret, aut qualibet iudicia vel Xenia ibidem exigere vllatenus præsumeret: sed quodcumque à prædecessoribus suis regibus ecclesiæ Remensi, vel basilicæ sancti Remigij fuerat concessum, cunctis diebus eadem ecclesia valeret habere conseruatum.*

Vetustissimus item codex cœnobij D. Arnulfi Diuoduri Mediomaticorum, Paulo Diacono olim cognitus, Dagobertum nostrum inter eius cœnobij benefactores enumerat; dato quippe fundo Nauis,* vt est in tabulis Callisti II. P. P. apud Walladierium, in libro, quem *Augustam basilicam D. Arnulfi* inscripsit.

Stabulaus item celeberrimum in Arduennâ monasterium, inter conditores Dagobertum nostrum reponit. Ita enim in tabulis Othonis II. quas anno DCCCCLXXX. ad Rauengerum abbatem edidit. *Postulauit,*

lauit, quatenus secundum prædecessorum nostrorum morem, id est, Sigiberti, Hildrici, Clodouci, & Dagoberti regum, qui & eorundem fuere monasteriorum constructores. Litteræ item Gregorij V. datæ anno, DCCCCLXXXVJ. ad Werinfridum abbatem: quia iusta visa est nobis petitio tua, assensum tibi præbemus per hoc nostri priuilegij constitutum, & roboramus apostolicâ auctoritate, atque decernimus secundum antiquorum edicta regum, id est, Sigiberti, Clodouci, & Dagoberti, qui & eorundem constructores fuere monasteriorum. In tabulis item Hentici imperatoris, cognomento Nigri, quas anno MXL. Stabulai edidit: monasterij Stabulai sub nostrâ ditio-
ne siti consecrationi præsentis, id obtinente apud nostram celsitudinem abbatis eiusdem loci, scilicet Popponis, reuerentiâ, petente eodem abbate, iuxta antiquorum regum Sigiberti, Hilderici, Clodouci, Dagoberti, qui constructores fuerunt præfati Locî. Eadem sunt in tabulis filij eius Henrici, factis anno MLXV. Litteris vtro Leonis IX. pontificijs maximi, scriptis anno MXLIX. proditur Dagobertus, quæ Sigibertus, primus conditor, Stabulao donauerat, rata habuisse. Exstant eâ de re Dagoberti tabulæ ad Goduinum IV. Stabulensium abbatem, quarum exemplum ex vetusto apographo descriptum, mecum communicauit humanissimus, idemque librati iudicij vir, Benedictus Delle Riue, cœnobita Stabulensis, & archij præfectus, quas, priusquam apponam, moneo aduertendum ad id, quod Dagobertus suum genitorem vocat Sigibertum, qui atauis eius Chlodouci fuit frater. Genitor enim hic positum, non pro eo, quod est pater, sed pro gentis & generis vno aliquo capite. Quam loquendi normam, in hisce tabulis cum primum vidi, oppidò sum gauisus, ob tabulas quasdam Caroli Crassi, quibus sancit, quæ olim condendâ basilicâ Franconofurtensi D. Saluatoris (nunc est D. Bartholomæi) Pipinus rex, atauis eius, contulerat. In iis quippe tabulis ita Crassus: piissimus genitor noster Pipinus; & iterum, pius genitor noster Pipinus; quæ cum mendosa hæctenus cense-
rem, nunc intelligo, sincera & proba esse, & huic ætati placuisse, ita genitoris voce vti, vt eâ subinde progenitorum ac maiorum aliquem significaret. Nunc tabulas accipe.

*Exemplar præcepti Dagoberti regis Iunioris de
Villa Germiniacò, dati domno Goduino
abbati.*

DAGO-

DAgobertus rex Franchorum, illustrer Vir. Illud nobis ad stabilitatem regni in Dei nomine prouenire confidimus, si facta domni & genitoris nostri Sigiberti quondam regis, pro nostris oraculis in Dei nomine firmare deliberamus. Atque ideo vir venerabilis Goduinus abba de monasterio Stab. & Malmund. clementia regni nostri suggestit, eo quod dominus & genitor noster Sigibertus rex, S. Remaclo ex villâ cognominante Germiniac, * in pago * Germinij Remense, ad supra scripta monasteria, quæ sunt in Arduennâ, quæ ipse princeps suo opere construxit, ipsa Villa Germiniacum, cum omni integritate, appenditijs suis pertinentibus ad se, ad sunt, molendini duo sub vno tecto, Cumaria super fluuio Suppia, Vineæ in Beterio cum Vineatore, hoc totum & ad integrum ad ipsa monasteria, quæ sunt in honore patronorum nostrorum S. Petri & Pauli & S. Martini vel sanctorum ceterorum, qui ibidem ad ipsa loca venerari noscuntur, per suam præceptionem concessisset; unde & ipsam præceptionem memoratus vir venerabilis Goduinus abba, suis etiam manibus roboratum, nobis in presenti protulit relegendam, & assoruit, quod pars ipsius monasterij ipsam rem superius intimatam, tempore presenti possidere, vel dominari videatur: Sed rei totius firmitate nostram se petit ut plenius * ex hoc ad supra- * Mendosus locus. scripta monasteria per nostram præceptionem in Dei nomine confirmare deberemus; cuius petitionem, sicut unicuique iusta petentibus, præstitisse & in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim, ut sicut constat per inspectam præceptionem iam dicto principe, ipsa villa superius intimata cum omni integritate & soliditate suâ, terminum ad eandem, vel ipsa fornaria, seu vinea cum vineatore, taliter per suam præceptionem ad ipsa loca sanctorum visus est concessisse, & hoc ad præsens, pares ipsius monasterij possedisse vel dominari videntur, ita deinceps per hanc præceptionem nostram tam terris, casis, mansis, manopijs, aditijs, & vineis, campis, pratis, siluis, cultis & incultis, aquis, aquarumue decursibus, plenius in Dei nomine confirmatum, ita ut pares prædicti monasterij hoc habeant, teneant, atque possideant, & ipse Goduinus successorque sui per hennus temporibus hoc valeant possidere vel dominari, qui potius monachus, qui ibidem ad ipsa monasteria deseruire videntur, vel pauperes qui ad ipsa loca sanctorum alimonie exportantur, melius delectorum, * pro stabilitate regni nostri Domini misericordiam adtentius exorare. Et ut hac præceptio plenior obtineat Dei nomine nostris & futuris auxiliante Deo temporibus vigorem, manus nostræ subscriptionibus subter eam decreuimus adfirmare.

.....
 KALENDIS MARTII. Eâ namque die Francicus quondam populus in concilia coibat, Annales Metenses, de Pipino Heristallio: singulis

G

gulis

gulis annis, in Kalendis Martij, generale cum omnibus Francis, secundum
 priscorum consuetudinem, concilium agebat. Auctor antiquus sub nomi-
 ne Fredegarij à Marquardo Frehero editus, ad annum DCGLV. de Pi-
 pino rege: *Evoluta anno (quem vetus Gallia à Kalendis Martijs auspica-
 batur) à Kalendis Martij, omnes Francos (sicut mos Francorum est) in
 Bernaco villâ publicâ ad se venire praecepit, initoque concilio cum proceri-
 bus, &c.*

**SYNODVM CVM OMNIBVS FRANCIS INCI-
 VITATE ROTOMAGENSI ADVNARE PRÆCEPIT.**
 Anno DCLXXXII. habita est Rothomagi synodus, ut auctor est
 Aigranus in actis D. Ansberti Rothomagensis episcopi. Sed ab illâ, hæc
 diuersa est. In illâ quidem tabulæ editæ immunitatis cœnobij Fontanel-
 lensis: in hâc verò lis acta de monasteriò Floriacensi.

Fontanellense porrò cœnobium, ita ab amne, cui accubat, appella-
 tum, condidit D. Wandrigisilus, ope Erkenualdi prætorio præfecti, est-
 que situm in territorio Rothomagensi, distans à memoratâ urbe millibus ferme
 decem, ut æqualis D. Wandrigisilo in eiusdem acta retulit.

HUGO FILIVS DROGONIS. De Hugone insignis est
 locus in annalibus Metensibus ad annum DCXCIII. *Pipinus Drogonem
 primogenitum suum (secundo genitus erat Grimoaldus, uterque ex Bili-
 trude) ducem posuit Burgundionum, tradens sibi uxorem Austrudem, filiam
 VVarattonis, quondam illustris maioris domus, derelictam Bertarij, qui de Tex-
 triciaco praelio, ut superius, retulimus, aufugerat, nec multo post à suis interfe-
 ctus interierat. Hæc Drogoni peperit filium, quem vocavit Hugonem. Hunc
 religiosa & strenua Ansfredis auia sua, relicta uxor siquidem VVarattonis, ad
 nutriendum, susceperat. Hæc igitur prudentiæ ac providæ industriæ spiritu
 plenâ, animum pueri cottidianis ammonitionibus corroborabat, ut sese cum o-
 mnibus, quæ habebat, Dei seruitio manciparet. Unde factum est, ut sacrarum
 litterarum studio imbutus, cunctos suos sapientiâ & religione anteiret. Secun-
 dumque sanctam suggestionem præclaræ nutricis suæ, cepit terrena cuncta de-
 spicere, & ad regna celestia viriliter anhelare.*

Sunt eiusdem Hugonis tabulæ, *Sub die octauò Kalendas Iulij, anno V.
 regni Domini Dagoberti regis, quibus ipse Hugo ita de se: Nos in Dei nomi-
 ne Hugo, Sacerdos humilis, & germanus meus, illustre vir, Arnulfus dux, nec
 non Pipinus & Godefridus, dum contigit, ut genitor noster, illustre vir, Drogo,
 quondam de hac luce migraret, nostra fuit petitio, ad venerabilem virum
 Luth-*

Luithbertum abbatem de basilicâ SS. Apostolorum, quæ est foris murum Metris civitate constructa, ubi avus noster dominus Arnulfus in corpore requiescit, ut ibidem iam dictum genitorem nostrum Drogonem sepelire deberemus. Tandem tabulas ita signat: Hugo etsi peccator, sacerdos, hanc delegationem siue testamentum à me factum firmaui.

Idem Hugo iam ante anno X. Childeberti regis, patris Dagoberti nostri, ex tabulis Arnulfi fratris sui, intelligitur ad D. Arnulfi basilicam sepulchro locum, exemplo maiorum designasse. Walladierius in *Augustâ Basilicâ*, utraque tabulas Gallicè protulit, & posteriorum quidem autographum, ait esse corticem arboris, stylo exaratam. Ambas Latinè edidit Meurissius episcopus Madaurensis, in historiâ pontificum Mediomaticensium, quibus Hugo perpetuò *Sacerdos* inscribitur, non abbas; Nimirum ex disciplinâ illius seculi, quod honoris dignitatisque vocabula sæpe præteribat; Ita Alchwinus abbas, *humilem se levitam* fermè nuncupavit. Ita in plurimis Caroli Magni & Ludouici, F. eius, tabulis, Rado, cœnobij D. Vedasti, Fridugifus, D. Martini, Hêlifachar, D. Maximi ad Treuiros, alijque illorum temporum abbates, nomen, sine dignitatis titulo, scripserunt.

Ex testatissimis porrò actis Diuorum Wandrigifili, Ansberti, Wulfrani, Audoëni, & Hermelandi, hæc primorum Fontanellæ abbatum est series.

Wandrigifilus, seu Wando.

Lantbertus, episcopus Lugdunensis.

Ansbertus, episcopus Rothomagensis.

Hildebertus.

Ostrulfus.

Bainus, Morinorum episcopus.

His alicubi inferendus est alter Wando, quem, ut & Ostrulfum, prætermisit Claudius Robertus; subdit autem Baino Benignum, anno DCCVII. Benigno Hugonem, anno DCCXXIII. defunctum.

Probabile est, Hugonem, quod duobus simul cœnobijs præesset, clericum fuisse, non monachum. Neque enim hac tempestate duo possidere monasteria monachis licuisse, acutè perspexit Rouerius noster in Reomao, Appollinare abbate.

RECLAMANS SE. Rem in iudicium deducens. Capitula Caroli Magni, incerti anni & loci. *De clamatoribus, vel causidicis, quod nec iudicium scabinorum ad quiescere, nec blasphemare volunt, antiqua consuetudo*

seruetur, id est, ut in custodiâ recludantur, donec vnum è duobus faciant, & si ad palatium pro hac re clamauerint, & literas detulerint, non quidem eis credatur, nec tamen in carcere ponantur, sed cum custodiâ & cum ipsis literis pariter ad palatium nostrum remittantur, & ibi discutiantur, sicut digni sunt. Item in capitulari eiusdem, quod anno regni XXI. edidit: Ut episcopus, vel quilibet ex clero, sine consilio vel litteris episcoporum vel metropolitani, non audeant ad regalem dignitatem pro suis causis clamare, sed in communi episcoporum concilio causa eius examinetur. Item capitulare aliud eiusdem. Hoc missi nostri faciant comitibus, quod nos in omni hebdomadâ vnum diem ad causas audiendas sedere volumus. Comites autem & missi nostri, magnum studium habeant, ne forte propter eorum negligentias, pauperes crucientur, & nos tœdium propter eorum clamores patiamur, si nostram gratiam habere velint. Populo autem dicatur, ut caueat de alijs causis se ad nos reclamare, nisi de quibus aut missi nostri, aut comites iustitiam facere noluerunt.

DE FLORIANO MONASTERIO QUOD AVVSILLIUS DVX PIPINVS ADIFICAVIT. Floriacum celebre ad Ligerim in Aurelianensi prouinciâ cœnobium, Chlodouæo Secundo rege, condidit Leodebaudus abbas, ut est in actis D. Aigulfi Lirinensis abbatis, & apud Aimoinum ab Andreadâ Duchesnio editum, & in primis in ipsismet Leodebaudi tâbulis, quas historiae suæ quondam præfixit Helgaudus Floriacensis.

Ab isto maximi nominis Floriacensi cœnobio, aliud videretur esse atque diuersum Floriacum, de quo hic acta; conditum nimirum, non à Leodebaudo, sed à Pipino Heristallio, regisque Childeberti tabulis assertum Fontanellensi monasterio; cuius ditioni plurima olim alia cœnobia suberant, ut obseruat Antonius Ypezius. Atque ex his monasterium Floriacum vnum aliquod fortasse fuisse, opinari possumus. Dicit tamen etiam potest, Pipinum, quia instaurauerit Floriacum illud celebre, idcirco pro conditore habitum.

HILDERICVS MAIOR DOMVS. Hunc annales reticent. Dagoberto regi maiores domus fuerunt Pipinus Heristallius, eiusque filius Grimoaldus. Cui anno DCCXIV. interfecto, subrogatus est à Pipino Theodoualdus Grimoaldi filius, sed puer admodum; moxque Pipinus obiit. Interim Bilitrudis, vxor Pipini relicta, cum Theodoualdo, rei summam capessuit. Sed indignè imperium eius tulere Neustrij, ad eò, ut bellum Theodoualdo indixerint, & in Cotiâ siluâ prælio victum fugatumque, repudiauerint, eiusque loco maiorem domus creauerint Ra-

gin-

ginfredum. Credibile est autem tum, cum Neustrij à Theodoualdo auersi essent, Hildericum hunc apud eos pro maiore domus interim fuisse, & exercitum in Austrasios duxisse, donec eo fortè in prælio interempto, Raginfredum eligerent.

Potuit etiam forte hic Hildericus honorarium gessisse maioris domus titulum, velut gessisse videtur Radobertus, qui Chlodouei Iunioris regis tabulas, exaratas in cortice, ita signauit: **Radobertus maior domus S.** Gessisse verò Radobertum honorarium tantum magistratum, inde intelligi videtur, quod Chlodouæi regnum totum, alios non habuit maiores domus, quam Egam, Erkonualdum, & Pipinum; nullum Radobertum. Tabulas porro Chlodouæi profert Doubletius Libro III. antiquitatum cœnobij D. Dionysij, capite IV.

Alius quoque explicandi modus est, si Childericum hunc, maiorem domus Burgundiæ, vel Aquitaniæ fuisse dicas. Habuerunt enim istæ provinciæ suos quoque maiores domus, distinctos à maioribus domus Austrasiæ & Neustriæ, quos solos, vt primarios, antiqui, qui de maioribus domus scripserunt, percensent.

INIUSTE AVFERENS. Forte Hildericus beneficiario iure sibi Floriacense monasterium vendicabat. Ita quippe intellexisse videtur auctor hymni, dum ait, *de feodo disceptatum.*

PONTIFEX WILLIBRORDVS. Is iam inde ab anno DCXC. in Frisijs sementem rectæ religionis spargere cœperat.

FRESIANORVM FINES PENETRARET. Gemina per hoc tempus erat Frisia, vna Christianorum, gentilium altera. Illa post Pipini Heristallij de Ratbodo victoriam (de quâ mox) Francis parebat: huic dominabatur Ratbodus; sed in istam hostiliter irruperat, vt postea ex Willibaldo memorabitur. vtramque discriminabat fluuius *Lagbecki.*

Hic porrò vtriusque Frisiæ limitaneus amnis, *Lagbecki*, non est Lycus, quem modo Leccam vulgus appellat. Ita enim scribit Lutgerus in actis DD. Bonifatij & Gregorij: *Gregorius Traiectum* (quod & *Wiltaburg*, modo *Ultraiectum*) *antiquam ciuitatem, & vicum famosum Dorstad, cum illâ irradiant parte Fresonia, quæ tunc temporis Christianitatis nomine censebatur. Idem vsque in ripam occidentalis fluminis, quod dicitur Lagbecki, ubi consinium erat Christianorum Fresonum ac paganorum, cunctis diebus Pipini regis.* Docet hic locus, fluuij *Lagbecki* latus vnum, fuisse occidentale

Frisiæ Christianæ, in quâ Dorestatum. At nulla fluminis Lyci ripa, occidentalis eidem Frisiæ est, sed vel vna meridionalis exterior, vel altera septentrionalis interior. Denique Lycus, recto cursu Zelandiæ ostiaria petens, Bataviam & veteres Frisias tam Christianam quam paganam partem, perpetuo sinistro littore præradit. Vnde cum vtriusque Frisiæ medius limes esse non potuerit, relinquitur, vt negandum sit, Lycum eum esse fluuium, quem Lutgerus *Lagbecki* appellauit. Si vero quæritur quis sit igitur Lutgero fluuius ille *Lagbecki*; malim ego alieni quam mei esse arbitrij, an non Lauica, quem ore patrio Lauuam accolæ nuncupant, sit *Lagbecki* ille noster. certè nomen non multum abhorret; sed neque res longè discrepat. Lauica quippe, qui modò sinuosus & diuortijs multiplex per Frisiam occiduam labens, Sneecam, Leuwardiam, Franickeram, Harlingam ciuitates alluit, eandem Frisiam in *Westergoam* & *Ostergoam*, hoc est, in occidentalem & orientalem discriminat. *Westergoam*, Hollandiam, *Ostergoam* Groningensem agrum respicit; adeo vt ad *Westergoam* conuersum Lauicæ littus, ripa illa occidentalis *Lagbecki* fluminis esse videri possit. De Frisiâ porrò Christianâ accipiendus scriptor noster.

AD FIDEM CHRISTI, A QVO DEUIAVERANT.

Willibaldus capite. IV. Libri de vitâ D. Bonifatij ita Ratbodi impij ducis irruptionem in Christianorum fines describit: *maximaque pars ecclesiarum Christi, quæ Francorum prius in Friesiâ subiecta erant imperio, Ratbodi incumbente persecutione, & seruatorum Dei factâ expulsionem, vastata erat ac destructa, idolorum quoque cultura, exstructis delubrorum fanis, lugubriter renouata.* Vt appareat, Ratbodum, anno DCXCII. victum, postea iterum Frisiam sibi creptam inuasisse, eique tam diu incubuisse, donec in miserabilem illum statum eam deiceret, facilè relabentibus barbaris ad gentiarum religionum cultum, à quo hactenus Willibrordus, Swibertus, alijque viri sancti errantes auocauerant.

IN PAGO LOMACENSI. Namurco vicina regio, inter Sabim ferè & Mosam diffusa, notissima Belgij nostri litteratis.

IN VILLA QUÆ DICITUR BEVERNA. Rogati de hâc villâ amplissimi Canonici D. Gereonis, nihil respondere potuerunt, quòd tabularium eorum incendio absumptum sit. Felicius quæsitum à Claudio Dorchinfangio, theologo nostro, qui in Namurgeni agro locum inuenit *Biene*, ad fluuiolum, qui Ogniaci Sabim influit, situm
inter

inter duos vicos, quibus *Gogny* nomen. Incolæ modò corruptè, vt omnia corrumpit vulgus & ætium, *Bieme* nuncupant. Sed quod addunt, *la Colonioise*, hoc est, Colonienſis, planè locum *Beuernam* nobis liquido demonſtrant. Vt & illud, quod conſtat hæſiſſe templo parœciæ Biemenſis ſacellum D. Seuerini Colonienſis epiſcopi, à comitibus Namurenſibus olim dotatum, ſed modò dirutum.

S. GERONI. Gereon ex Thebæâ legione dux, cum commilitonibus, Colonia Agrippinæ, anno CCLXXXVI. martyrium fecit, baſilicâ peruectâ ibi honoratus.

CVNIBERTVS ET SEVERINVS. Celeberrimi duo, ſanctiſſimique Agrippinenſes epiſcopi, hic D. Martino Turonenſi, ille Dagoberto Magno, filioque eius Chlodouæo, æqualis.

PRINCIPI APOSTOLORVM PETRO ET GERONI. D. Petro baſilicam Colonia Agrippinæ poſuit D. Maternus, primus eius vrbiſ epiſcopus, vt prodit Harigerus. Fuit autem hæc baſilica ceterarum Agrippinenſium caput, iam anno DCCCLIII. quo Lotharius imperator tabulis publicis eam *matrem eccleſiam* nuncupauit, eiufque ditionis eſſe memorat *monaſterium martyris Chriſti Gereonis, & ſociorum eius, ſed & monaſterium beatarum Virginum, necnon & eccleſiam S. Pantaleonis, qua ad theſaurum & luminaria eiufdem matris eccleſia pertinere dignoſcitur.* Recte itaque Diuiſ Petro & Gereoni in medium reddi iubetur, quod præcipuum D. Gereonis erat.

POST HÆC. Exigit locus, vt ciuilia bella, quæ Pipino Heriſtallio mortuo Francos agitârunt, à fontibus repetamus.

Theodericus rex, Dagoberti noſtri auus, præfectos prætorio ordine in Neuftriâ habuit Ebroinum, Ghislemarum, Bertharium, homines impotenter dominatione vtentes; quos dum Neuftrij non ferunt, ad Pipinum Heriſtallium, Auſtraſiæ prætorio præfectum, haud ſemel animos fœdera que inclinauerunt. Pipinus haud ſegnus occaſionum, arma in Neuftriæ prætorio præfectos regemque Theodericum mouit, donec victoriâ magnâ potitus ad Tetricium in Veromanduis, Theodericum regem ditionis ſuæ fecit, relicto tamen ei regno, ſed velut precario, additoque Norberto prætorij in Neuftriâ præfecto. Ipſe interim regiâ poteſtate Francis imperauit; vnde & metenſium annalium ſcriptor, titulum ei *principatus ſingularis ſuper Theodericum attribuit.* Atque exinde Francorum reges penè infra præfectorum prætorij potentiam ſtrati iacuerunt.

Theo-

Theoderico autem mortuo, reges facti sunt, primùm filius, eius Chlodouæus, deindè filius eius alter Childebertus, cui Pipinus, mortuo in Neustriâ Norberto, Grimoaldum filium suum natu minorem, præfectum prætorio addidit, quo & Dagobertus ab obitu Childeberti patris est vsus. At cæso Grimoaldo, Pipinus Theodeualdum puerum, eius filium, suffecit, moxque anno DCCXIV. desinente, mortuus est, relicto filio notho ex Alpaide concubinâ, Carolo. Hunc Bilitrudis Pipini relicta coniux exosa, confestim habuit in custodiâ, ipsa cum Theodoualdo moderatura imperium. Hic Neustrij locum sibi datum rati excutiendæ Pipini stirpis potentia, arma in Theodoualdum sumpsere, quem eodem, aut sequenti potius anno DCCXV. in siluâ Cotiâ, haud longè Compendio, prælio victum, in fugam egere, moxque creato Raginfredo Neustriæ prætorij præfecto, superatâ siluâ Carbonariâ (vbi modo Hagnonum sedes) ad Mosam vsque arma protulere, isto etiam cum Rathbodo Frisiorum duce fœdere. Cui Neustriorum expeditioni adfuisse Dagobertum nostrum, per obscurè intelligi videtur ex chronico, quod Duchesnio Moisiacense appellare placuit. *Franci denuo in Cotiâ siluâ contra Theodaldum & Austrasios irruunt, ac sese mutuò dirissimâ cade prosternunt. Theodaldus autem per fugam lapsus, ereptus est. Ipso quoque fugato, Raginfredum maiorem domus elegerunt. Regis Dagoberti exercitu Carbonariam siluam transeuntes, vsque Mosam fluum, terras siluasque vastantes, succenderunt. Cum Rathbodo duce gentili amicitias ferunt.* Sed annales antiquiores, scripti Carolo Magno imperatore, apertè Dagobertum ei expeditioni adfuisse memorant. *Franci denuo in Cociâ siluâ contra Theodaldum vel Austrasios irruunt, ac sese mutuò dirissimâ cade prosternunt. Theodaldus autem per fugam lapsus, ereptus est. Ipsoque fugato, Raginfredum maiorem domus elegerunt. Qui commoto cum rege Dagoberto exercitu, Carbonariam siluam transeuntes, vsque Mosam fluum terras siluasque vastantes succenderunt, cum Rathbodo duce gentile, amicitias ferunt.*

*Hoc alius veterum nemo tradit.

Inter hæc Carolus erumpit è custodiâ: de quâ re ita scribit Theodericus Epternacensis, qui sub annum MCXCII. diplomata omnia suæ domus in librum vnum, quem *aureum* vocant, contulit, interpositis nonnunquam regum atque imperatorum rebus gestis, quas ex antiquis annalibus desumpsit. *Carolus post 1111. menses de captiuitate, quam Aquifgrani * passus est, Dei permissione liberatus, collecto per Ribuariam (regio est inter Rhenum Mosam ac Mosellam) exercitu ut erat acer ingenio, & ad captan-*

captandum populi senorem instructissimus, in principatum alterius partis est prouectus. Post hæc Ratbodum mense Iulio, potius, ut Ado Viennensis, quam mense Martio, ut annales, quos Pithoeus primum edidit, aggressus cum eo pugnat.

Nec alia in Frisios viuo Dagoberto suscepta expeditio est. Oportuit itaque Dagobertum Neustrasiorum partes deseruisse; tum nimirum, cum Carolus è custodiâ elabens, passim vbique summo omnium plausu (ut proditum in annalibus Metensibus) susceptus est. Deserendi autem Neustrasios, & ad Carolum transcundi, grauis, ac Dagoberto quidem à puero sanctissimè instituto, vehemens erat causa, quod Neustrasij cum Ratbodo Christianorum acerrimo hoste fœdus pepigissent. Nec dubium, quin Willibrordi, summi eâ tempestate viri, inuitantis, & miserabilem Frisix Christianæ statum exponentis auctoritas, plurimum ad perlicendum in illas partes Dagobertum valuerit.

Excogitari & alia causa potest, cur à Neustrasij ad Austrasios Dagobertus transierit. Constat veterum omnium fide, Neustrasios, mortuo Dagoberto non vnum ex filijs eius (quos Ioannes à Leidis, non nouus auctor, pulsos ab iisdem Neustrasij scripsit) sed Daniele quendam, imposito ei Chilperici nomine, regem creauisse. Cuius rei causa si porro quæritur, facilè eò deuenitur, ut dicendum sit, fuisse aliquid in Dagoberto, quod Neustrasios offenderet. Et tradit Philippus Bergomas (nec ipse scriptor recens) Dagobertum à Raginfredo coactum in expeditionem aduersus Austrasios per siluam Carbonariam vnâ secum ire. Si iuit coactus, docet nos utique id argumentum, Dagobertum, nec fuisse propensum in Neustrasios, nec auersum ab Australijs. Quin imò, sunt auctores memoriæ paullò recentioris, qui aut ex vetustis libris, aut certè ex probabili obseruatione sua scribant, coluisse inuicem amicitiam Dagobertum & Carolum Martellum, qui post hæc bella ciuilia, filium Dagoberti Theodericum, ut legitimum hæredem, regem creauit. Ut appareat tandem Dagobertum, quod à Neustrasij & Raginfredo esset alienus, inclinaretque ad Austrasios & Martellum, eam ob rem illis relictis, ad hos transiisse.

DEVECTVS NAVIGIO. Si vnde, & quo Dagobertus discesserit, attenderimus, apparebit, ex Lomacensi pago, vicinum Mosam conscendisse, & deportato secundo flumine exercitu, Wahalim intrasse, inde itinere terrestri per Batauiam Dorestatum peruenisse.

DORISTATVS. Hodie *Wick te durestede* ad Lycum fluum; quàm

H

urbem

urbem olim in Frisiâ Christianâ contentam, antea ostendimus. Eam Pipinus Heristallius, victo Ratbodo, vnâ cum occidentali Frisiâ ditionis suæ fecerat, vt Fredegarius scribit, produntque annales Metenses. Quid porrò Dorestati in Christianâ religione promouendâ egerint DD. Willibrordus & Switbertus, ita in huius actis (quæ tamen interpolata) proditum: *presbyteros & diaconos ordinauerunt, qui eos in verbo fidei & ministerio baptizandi adiunarent, maximè in magno vico Durstat, in quo per biennium prædicantes, totum populum ad fidem perduxerunt Christi, ac sana idolorum commutantes in ecclesias Christi, quinquaginta duas dedicârunt ecclesias parochiales in eo.*

BACVLVM SVVM QVEM MANV TENEBA.

Auctor hymni, *sceptrum* interpretatus est.

BONIFATIUS. Hic est magnus ille Moguntiacensis episcopus & martyr, de cuius in Frisiam aduentu, hæc memoriæ prodidit Willibaldus, discipulus eius, capite IV. libri de vitâ eiusdem. *Non multo transacto postliminio, nautarum nauiter nauus quidam epibata, consentiente nauclero, aggressus est nauem, nautoque impenso, prospero ventorum flatu peruenit ad Dorstat, ibique aliquamdiu commoratus, debitum Domino Deo exsoluit die noctuque præconium. Sed quoniam graui ingruente paganorum impetu, hostilis exorta dissensio inter Karolum, principem gloriosumque ducem Francorum, & Ratbodum regem Fresorum, populos ex utraq; parte perurbabat, maximaque pars ecclesiarum Christi, qua Francorum prius in Fresiâ subiecta erant imperio, Ratbodi incumbente persecutione, ac feruorum Dei factâ expulsiōe, vastata erat ac destructa, idolorum quoque cultura exstructis delubrorum fanis, lugubriter renouatâ, tunc vir Dei prospectâ peruersitatis nequitia, peruenit ad Trehit, ibique aliquantis exspectatis diebus, aduenientem regem Ratbodum allocutus est, & multis illarum circumuallatis ac conspectis partibus, utrum sibi in futurum prædicationis vsq; patesceret locus, perquiret, proponensque animo, ut si quâ in parte huius populi euangelium aditus, quo claresceret, & verbi Dei semina ministraret.*

Necdum autem Bonifatio Latinum hoc erat nomen, sed postea demum Romæ à Leone PP. id datum est, cum hæctenus nomen ei esset patricium, *VVnsfrido.*

REGIS ARCHICAPELLANVS. Archicapellanorum in palatio munus summum fuit, idque fermè obierunt episcopi. Erant autem archicapellani caput cleri palatini, & , vt palatini comites præerant ciuilibus causis, quotquot ex toto regno in regiam deferebantur: ita archi-

capellanus sacrorum hominum litibus erat in aulâ iudex. Et hæc vulgò nota.

Hoc autem munus non potuit Dagoberto viuò gessisse Bonifatius, hucusque tantum hospes in hisce locis; siquidem non multum in Frisiâ commoratus, Britanniam repetiuit, & mortuo demum Ratbodo rege, redijt, vt Willibaldus prodit. Actum, Dagoberto etiam mortuo, Gregorius II. pontifex maximus litteris eum Carolo Martello commendauit.

Pipino autem rege, archicapellani munus administrasse Bonifatius potuit. Certè archicancellarium Pipini regis, produnt tabulæ quædam * *Supposit* Epternacenses, ita signatæ.

*Signum domni Pipini regis gloriosissimi. Bonifatius
archicancellarius recognoui.*

ET ex epistolâ CIV. Bonifatij iam senis ad Pipinum regem, haud obscure intelligitur, palatino aliquo magistratu eum functum. *Nunc autem gloriose fili, inquit, cognoscas, quia per misericordiam Dei credo, quod possim in seruitio vestro iterum esse. Propterea petimus vos, vt nobis indicetis, si ad placitum vestrum (placitum iudicia, causarumque actiones appellabant) debeamus venire, vt vestram voluntatem perficiamus. Quod an de munere archicapellani, an archicancellarij, an de vtroque (iungi enim postea solebant) accipiendum sit, agrè dixerim.*

Vt ut est, scriptor noster, dum Bonifatium archicapellanum regis appellauit, vsus est prolepsî, quæ facîle vigilantissimo cuique obrepit, quæque passim vtimur.

PERREXIT FRESIAM. Cum Dorestati Dagobertus iam esset, vtique Frisiam attigerat; sed quia in limite ad oram Lyci erat is vicus, in interiorem Frisiam necdum peruenerat, quò pergebat.

IBI TAMDIU COMMORATVS, QVVSQVE IDOLA CUNCTA DESTRVERET. Sub anni DCCXIV. finem obiit Pipinus Heristallius, Mox aduersus Theodoualdum nepotem eius, creatur à Neustrasijs præfectus prætorio Raginfredus. Pugnatur deindè in filuâ Cotiâ: Raginfredus ad Mosam vsque populatur, iccto fœdere cum Ratbodo, in quem Martellus *mensè Martio*, vel potius, vt scribit Ado in chronico, *mensè Iulij*, pugnat. Fuit ergo breuis Dagoberti in Fri-

siâ commoratio. Sed exiguo quouis spatio eueriti idola, & cetera. quæ deinde narrantur, fieri potuerunt.

PRINCIPEM ITAQUE ILLORVM RATBODVM IN INKREDVLITATE PERDVRA NTEM. Non est improbabile, Dagobertum per legatos cum Ratbodo primùm egisse, vt à sacrilego cultu idolorum abscederet; sed peruicacis animi hominem emolliri nequiuisset, donec insigni cacodæmonis arte circumuentus, anno DCCXIX mortuus est, vt refert Ionas in actis D. Wulfranni.

EXTRA FINES FRESIANORVM IN DANE MARCHIAM EIECIT. Fuisse hoc æuo conterminas Frisiam & Daniam, acta D. Lutgeri capite XVIII. docent. *Profectus est Lutgerus ad quandam insulam in consinia positam Fresonum & Danorum, quæ à quodam Fosete, quem frustra gentilitas Deum estimabat, Fosetesland appellabatur.* Paria scribit Alchiwinus de D. Willibrordo. *Peruenit in consinium Fresonum & Danorum ad quandam insulam, quæ à quodam Deo suo Fosite, ab accolis terra, Fosites land appellabatur, quia in eâ eiusdem Dei sana suere constructa.* *Farriam* eam insulam nominat Adamus Bremensis, historiæ ecclesiasticæ capite CCX. sitam in ostio Albis. Paruisse autem eandem insulam Ratbodo, certum est ex Alchwinus actis D. Willibrordi: non item liquet, an ibidem fuerit Ratbodi regiâ, quod Marcellinus in actis D. Swiberti (sed parum integris) prodit. Ex his porrò efficitur, Albium fluuium Frisijs fuisse pro termino: ultra flumen, proximè habitasse Danos.

Quod verò hucusque in Daniam pulsus à Dagoberto Ratbodus noster ait, in eo moderandus est ex annalibus publicis, quatenus hoc Caroli cum Ratbodo bellum attigerunt. Auctor Theoderico Ianiori æqualis. *Carolus super ipsos Frigianos inruit, ibique maximum dispendium de sodalibus suis perpeffus est, atque per fugam dilapsus abscessit.* *Fredegarius scholasticus: contra quem Ratbodus, predictus vir Karolus cum exercitu suo consurgens, certamen inuicem in ère. Sed non modicum ibi perpeffus est damnum de viris strenuis atque nobiles. Cernensque lesum exercitum, terga vertit.* *Ado Viennensis in chronico: Ex aliâ parte Ratbodus dux cum Frisonibus contra eundem ipsum Carolum insurgit. Pugna validâ commissâ cum Frisonibus, Carolus grandi damno afflictus, dilapsus est.* *Ratbodus usque ad Coloniam cuncta deuastans peruenit, mense Iulij, anno incarnationis Domini DCCXV.* *Annales Pirhocani: Carolus primo certamine contra Ratbodum regem Frisonum, qui Coloniam usque venerat, mense Martio pugnans,*
dum

dam fortiter dimicat, magnum exercitus, sui damnum consequitur. Annales Metenses, Caroli Martelli primordia fufius profequuntur. Karolus autem excellentiffimus princeps, de aduentu Ratbodi certior factus, occurrit eis in itoque certamine, magna ex utraq; parte, clades exstitit. Diximente nocte eadem, hostis uterque fuis fele mandauit. Karolo autem uifum est, ad refiftendum hosti, copias augere.

Cum his ut attemperetur fcriptor nofter, ita interpretandus est, talisque digerenda narratio. Dagobertus cum Carolo in Frifiam Christianam, quo Ratbodus irruerat, & quo inuitarat Willibrordus, ductis copijs, facile omnia componit, Ratbodo ad eius aduentus famam regresso in Frifiam gentilem. Allato deinde nuntio, mouere Ratbodum, & iam cum exercitu Coloniam usque excurriffe, signis in eum conuerfis, acie configit. Cumque post acce certamen, dubio Marte, nox praelium diremiffet, retro quisque, unde uenerant, difcessere; Karolus in Frifiam, Christianam proximaque loca, exercitum ibi redintegraturus: Ratbodus in Frifiam ditionis suæ, quæ Daniæ propior. Atque ita eiectus in Danemarcham extrâ Fresianorum Christianorum fines, dici ut cunque potest. Nec aliud eius exilium uiuo Dagoberto haftenus ego quidem excogitauerim. At Dagoberto mortuo, uictum à Carolo Ratbodum, indicio est Alchwinus in actis D. Willibrordi; *Karolus multas gentes sceperis adiecit Fraucorum, inter quas etiam cum triumpho gloriâ Fresiam deuictio Rabbodo paterno supper addidit imperio.* Nusquam tamen quidquam in ueterum annalibus est, de Ratbodo armis Caroli subacto: est autem de Poppone, qui Ratbodo exstincto, Frifijs imperauit.

WILLIBRORDVM PONTIFICEM IN SEDE SVI PONTIFICATVS DECENTER RELOCAVIT. Iam supra Willibaldus docuit, *expulso* à Ratbodo ex Frifia Christianâ *seruos Dei*, in quibus nofter Willibrordum non obscure censet, dum eum à Dagoberto *restitutum* in Traiectensem ciuitatem refert, ubi iam anno DCXCVII sedem Sacerdotij fixerat.

COMMENDAVIT REX ILLI PRADICTVM BONIFATIVM. Valuisse postea, mortuo Ratbodo, hanc apud Willibrordum commendationem, probauit euentus. Willibaldus in actis D. Bonifatij, capite VI. *Sanctus hic Dei famulus.* Bonifatius, *cooperator factus est etiam, per tres instanter annos Willibrordi archiepiscopi, multumque in Christo laborans, non paruum Domino populum, destructis* (in Frifia præsertim gentili)

delubrorum fanis, & exstructis ecclesiarum, cratorijs, prefato pontifice opitulante, acquisiuit. Addit deinde, Willibrordum ætate confectum, sufficere in sacerdotio suo Bonifatium voluisse.

CETEROSQUE SAPIENTES. Willibrordi sodales, quibus cum ex Britannia soluerat Alchwinus eos undecim fuisse scribit, at Beda vetustior, imò coætaneus, duodenos, in quibus Switbertum recenset. Accessere deinde alij. Hos ergo, etsi Willibrordo commendatissimos, impensius etiam Dagobertus commendatos esse voluit.

EXEMPTO DENIQUE WILLIBRORDO REBUS HUMANIS. Anno DCCXXXIX. decessit D. Willibrordus; decimo quinto post, Bonifatius ad Frisios redijt.

COLONIAM REVERTITUR. Non tamen cum eo Carolus. Nã ante annum DCCXVIII. quo post victum Vinciaci Raginfredum, thesauros regio Coloniam asportauit, eam urbem ingressus non videtur, infessam interim ab eius inimica Bilitrude; quæ Dagobertum, pium principem, & alieni arbitrij regem, facile tulerit, præsertim postquam deseruerat partes Neustrasiorum, qui anno post mortem Dagoberti proximo Coloniam hostiliter aggressi, non nisi auro Bilitrudis abigi à incenibus potuere.

AD LOCVM QUI DICITVR AD SANCTOS AVREOS. Causam nominis attulit Gregorius Turonensis libro I. de miraculis, capite LXII. *Quia admirabili opere ex musiuo quodammodo deaurata resplendet, sanctos aureos ipsam basilicam incolæ vocitare voluerunt.*

ADEBRECIAM. An *Arbres*, vicus tertio fermè lapide à Beuernâ orientem versus distans?

VENATORE SVO THASSILO. Verisimile est, hunc fuisse ex venatoribus, quos *principales* vocat Hincmarus, ex commentariolo Adalhardi Corbeiensis abbatis, de officijs palatinis Francorum. Erant hi venatores in aulâ quatuor, cum aucupe vno, seu *falconario*, quorum munus describit idem Hincmarus epistolâ XIV. viri, haud dubiè, nobiles; quod vel ex hoc Thassilone apparet, cui rex, vt clienti, villam Adebreciam seruauerat.

VAPORACENSEM PAGVM. Nostratibus hodie est, *le pais de vvaure*, & Germanis *der vvauart*, vulgò antiqui *vva brensem*, *Vvaerensem*, *vvauariensem*, *vva prensem*, & *pagum de vvebrâ* nuncupabant, quod hymnus de S. Dagoberto corruptius dixit *vvipriam*, seu *vvepriam*. Indivisione regnorum Ludouici Pij, *vva rensis*, absque pagi additu, appellatur.

F u it

Fuit Vaporacensis seu Vabrensis ingens pagus, duos complectens comitatus. Portio Caroli Calui, in diuisione regni Lotharij.

Lingas, quod de ista parte Mosæ est, & pertinet ad Welfatum.

Scarponinse.

Viriduninse.

Dulminse.

Arlon.

VVABRENSE COMITATVS II.

Mosminse.

Castritium.

Condrust. &c.

Antiquissima vabrensis pagi mentio est apud Gregorium Turonensem, libro IX. historiae, capite XII. *Erat villa in pago Vabrensi, cui imminabat Mons arduus. In huius cacumine basilicam in honore sancti ac beatissimi Martini construxit Childebertus. Ferebant ibi castrum antiquitus fuisse, sed nunc non curâ, sed naturâ tantum munitum erat.* Huius veteris munitio- nis reliquias idem Gregorius, supra capite IX. *castrum Vabrense* nomina- uerat, *villa Ursionis propinquum.* Villam autem castro huic Vabrensi ad pe- dem montis subiectam, quoniam haud multum (*ut ex eodem Gregorio intelligitur*) Viriduno aberat, sitaque erat in Austrasiâ, sunt, qui Ferteia- cum * esse autement, oppidum prouinciæ Luciliburgensis, inter Iuodiû & Montem Medium, ad Carum flumen. Certè loci habitus, ut hodiè res sunt, Gregorij verbis omninò respondet. Ait enim Gregorius in *cacu- mine montis*, qui *villa imminabat*, stetit basilicam D. Martini. Atque etiâ hodie in monte proximè ad Ferteiacum, templum visitur, D. Vulfilaico diacono Langobardo, & stilitæ sacrum, qui quondam ibi D. Martino ba- silicam magnam construxerat, *quasi octo millibus à castro*, inquit Grego- rius libro VIII. capite XV. quod ipse *Eposium*, nos Iuodiuum dicimus. Sed ea basilica postea à D. Vulfilaico nomen accepit, abolito D. Martini ti- tulo, diciturque hodiè à *Saint VValfroy*. Atque ea D. Martini, quam Vul- filaicus ædificauit, basilica, illa ipsa est, quam Magnericus Treuironum episcopus, *in monte pagi Vabrensis*, ut in eius actis tradit Euerwinus ab- bas, posuit, sacrisque D. Martini reliquijs exornauit. Nec mirum vnus basilicæ trescoætaneos dici conditores, Childebertum, Magnericum Vulfilaicum. Nam Vulfilaicus condendæ fuit auctor, Childeberto rege præbente impensam, Magnerico dedicante.

Sed quo notiores sint Vaporacensis, seu Vabrensis pagi fines, quædam eius

eius loca ex veteribus tabulis apponam. Anno DCLXXIX.

Tabulæ Pipini Heristallij & Biltrudæ coniugis eius. *Nugaretum* (Nauroy) sita in pago *VVabrinse*.

DCCIV.

Tabulæ Arnulfi ducis: *Floriacum* (Fleury au pais Messin) situm in pago *VVabrinse*, in comitatu *scarponinse*.

DCCLXIII.

* *Bauone-* Tabulæ Chrodegangi Mediomatricensis episcopi ? *Bononecurtis* (* *Bon-*
curtis. court) *Cincioneuilla* () in ipso *VVambransi* pago.

* *Cippiene-* Item: *Cipponiuilla** (*Sponuille*) & *VVasnauilla** (*Wauille*) & *Bersaldo-*
uilla. *curtis* (*Bertoncourt*) in pago *VVanbrinse*.

* *VVas-*
nauilla.

DCCLXVIII. vel sequenti.

Tabulæ Bertrammi: in pago *VVabrinse*, scilicet in *Heldingen* (*Hellingen*) & in *Frisingen* (*Frisingen*)

DCCLXIX.

Tabulæ Blitcharij; *Berulsiuilla* (*Bruuille*) in pago *VVabrinse*, in comitatu *viridunenensi*, super *fluuium Senode* (c)

DCLXX.

Tabulæ Angilramni Mediomatricensis episcopi. *Gaudiacum* (*Jouy*, supra *Diuodurum*, vbi aqueductus magni pars) de ratione *S. Stephani*, sita in pago *VVabrinse*.

Tabulæ Bosonis comitis: *Quinciacum* (*Quincy*) in finem *VVaurense*, super *fluuium Azenna*. (*VAzene*)

DCCLXXI. vel sequenti.

Tabulæ Mauritiij: in pago *VVabrinse*, in villa qua dicitur *Matinga* (*Met-tendorff*) & in alia villa, qua dicitur *Crupsta*. (~~*Crouchten ad Algon-tiam infra M...*~~)

DCCLXXXIII. vel sequenti.

Tabulæ Audradi: in pago *VVabarinse*, villa nuncupante *Eptiaco* (*Itzich*)

DCCLXXXVI.

Tabulæ Beornradi abbatis *Epternacensis* & Audradi: *Eptiaco* (*Itzich*), in pago *VVabarinse*, super *fluuium Alsentia*.

DCCXC. vel sequenti.

Tabulæ *Garbani* & vxoris eius *Ratkind*: In pago *VVabarinse*, iuxta ca-stellum nomine *Zolueren* (*Zoluet*) in villa, qua vocatur *Hiagenen*. (forte *Safem*.)

DCCXCV.

DCCXCV. vel sequenti.

Tabulæ Ranbenti & Sororis eius Renildæ: in pago *VVaberinse*, in villâ, que vocatur *Crufta* (*Crouchten*.)

Tabulæ Hamelini & vxoris eius Dadæ: in pago *VVabarinse*, in loco, qui dicitur *Gandridengen* () super flumio *Sunera* ()

Tabulæ Henrici: in pago *VVabarinse*, super flumio *Alfantiâ*, in loco, qui dicitur *Scuffelingen* (*Schifflingen*)

DCCCIII. vel sequenti.

Tabulæ Erembaldi: *Hilde* () in pago *VVaberinse*, super flumio *Alfantiâ*.

DCCCXXII.

Tabulæ Warnildis: *Dodoncourtin* (*Doncourt aux templiers*) in pago *viridunenfe* siue *VVabrinse*.

DCCCLI.

Tabulæ Alfarai: *Bibonismons* (*Bomont*, ad *Ornam* in monte situs vicus) in pago *VVabrinse*, super fluum *Orna*. Fluvius ille *Venantio Fortunato* notus, libro X. carmine IX, vulgò *L'orne*, in *Mosellam* medio inter *Diuodurum* & *Theodonisuillam* spatio influit. Regio adiacens, *L'ornois* modò dicitur, à vico *Ornâ* (vnde fluvio ortus & nomen) ad *Mosellam* porrecta.

DCCCLIII.

Tabulæ Erkanfridæ, vxoris *Nithardi* comitis. *Marifch* (*Merfch*) in pago *VVabrinse*.

DCCCLXVII. vel sequenti.

Tabulæ Adalini: in pago *VVabarinse* in loco nuncupante *Hafmaxinga* marca (*an Hespringen?*)

DCCCLXXIV.

Membrana vetus: *Iuueniacum* (*Iuigny*) in pago *VVabrensi*.

DCCCLXXVI.

Tabulæ *Walonis* episcopi *Mediomatricensis*, & *Leutchardis*, filij quoque eius *Nithardi*. *Brancelinga* () super fluum *Alfontiam* in pago *VVabrinse*.

DCCCXXXV.

Tabulæ *Barnardi*, & *Ermigaudi* abbatis *Gorziensis*: *Gandribrisia* (*landelise* sur *L'orne*) in pago *Viridunenfe* siue *VVabrinse*, in *Theutero* pratorum una fronte fluum *Orna* currit. I Item

Item: *Bettoniacum* (Bettancourt) seu *Bettoniscurtis*, in pago *vir dunense* sue *VVabrinse*, super fluvium *speona* ()

DCCCCXIV.

Tabulæ *Wigerici abbatis Gorziensis*: *Confluentis* (Conflan) in pago *VVabrinse*, in comitatu *Vir dunensi*, super fluvium *Horna*.

DCCCCXXXIII.

Tabulæ *Adalberonis episcopi Mediomatricensis*: *Ecclesia ad Dominum Martinum* (Dom Martin) in pago *VVaurensi*.

DCCCCCLIX.

Tabulæ *Hilgundis comitissæ*: *Villa Grimincia* (Grimigny) in pago *VVa-
prens*, & comitatu *vir dunensi*.

DCCCCCLX.

Tabulæ *Othonis Magni*: *Freneia* (Fresne en Waiure) *Villare* (Viller) *Sennet* (an Senone?) in pago *VVauerensi*.

DCCCCCLXXXII.

Tabulæ *Othonis II. Amella* (Amel) & *Godulfi villa* (an Ioudrouille non longe ab Amella?) in pago *VVebrina dicto*.

DCCCCXCII.

Tabulæ *Godefridi*: *Geuerardi fossa*, inter duos torrentes, *Lotofam* & *Horonsem* () sita in pago *VVaurensi* & comitatu *scarponinse*.

DCCCCXCVII.

Tabulæ *Othonis III. Monderchinga* (Mondrich) in pago *VVasariensi*.

MXV.

Tabulæ *Henrici II. Imperatoris*: in pago *Vvaprensi*, in comitatu *de Casterei*, *pradium Ballodium* (In alijs tabulis eiusdem *Henrici*, scriptum ita: *Bailodium* in pago *Mattensi*) *Baillen en Matoix*.

MLIII.

Tabulæ *Vulneranni*, vel *Willeranni*: *Careica* (Cherey) in pago *VVa-
brense*.

Vndè pagum *Wabrensem* inter *Crustam*, *Luciliburgum*, *Diuodurum* *Mediomatricorum*, & *Eposium* seu *Iuodium*, latè excurrissè, apparet. Eum autem ambibant in orbem pagi hi: *Mosomensis*, *Arduennensis*, *Bedensis*, in quo *Epternacum*, & *Beda vicus* (*Bitburg*) *Recensis* seu *Ricciensis*, in quo *waldefinga*, & *Sirka*; *Iudiciacensis* apud *Theodonis Villam*, trans *Mosellam*, *Salnensis* (*le Saulnois*) ad *Salam fluvium*, *Me-
tensis*,

tensis, Scarponensis, Castereiensis, Mattensis & virodunensis; qui tamen postremi quatuor cum Vabrensi sæpe confusi; eo quod Vabrensis provincialis esset.

PER ILLIUS PAGO DESERTA. Quà pagus Vabrensis Mosæ & Mosellæ est propior, felicioris est soli, & campestris: saltuosior idem, quâ longius inde recedit, & multum de ingenio ac indole trahens vicinæ Arduennæ, venationibus priscorum Franciæ regum celebratæ. Quin imò pars deinde Vabrensis pagi Arduennæ videtur accessisse. Nam vicus *Marisch*, qui in tabulis Erkanfridæ locabatur in Vabrensi pago, in tabulis Sigifridi comitis Luciliburgensis, anno DCCCCXCIII. editis, ponitur, *in comitatu Ardenensi.*

IN LOCVM QUI VOCATUR SCORCIAS. *Scorias* habet alius codex; Theodericus Epternacensis infra citandus in *Cortia siluâ* dixit. Silua porrò altero à Sathanaco lapide est, Vabrensis appellata (*le bois de Voiure*) in quâ degit eremicola, dictus vulgò *eremita D. Dagoberti*, atque ante annos ferme viginti visebatur ibi eiusdem D. ædicula. Manat ibi quoque limpidus & copiosus fons. Hoc loco D. Dagobertus martyrium fecisse creditur, solentque etiam nunc Sathanacenses annuâ supplicatione eousque procedere. Partem autem huius nemoris accolæ vocant *Scincertè*, vel *Scine artel*, quod nomen, vt acutè perspexit vir eximius Floncelius, est ipsissimum siluæ *Cortia* seu *Scorcia* vocabulum, etsi nebulâ quâdam ex æui diurnitate obfuscatum.

MILITIBVS. Equestris ordinis viris. Vix enim aliter ætate mediâ appellari ij soliti, quam *militēs*. Nicolaus monachus, in actis D. Godofridi Ambianensis episcopi: *Totius Flandriæ nobiles siue milites*. Glossæ antiquæ Latino-Saxonice: *Miles, ridder; militare, ridder macken, Militia Ridderchap.*

FILIOLVVS EIVS. Ex baptifimo. Augustinus sermone CLXIII. de tempore.

MAGNAM IN SOMNIS VISIONEM. Fortasè qui visum hoc leges, ad fabulas, & Æsopæos logos voles amandare. Sed caue faxis, nisi cum Paulo Diacono, & Aimonio in contentionem venire mauiis. Simile enim planè somnium Guntramno Burgundionum regi oblatum, sed in Francorum historiâ prætermissum, Paulus Libro III. de rebus Langobardorum, capite XXXV. inseruit, ex eoque hausit Aimoinus, libro III. capite III. Paulus ita narrat. *Guntramnus, cum venatum quodam*

dam tempore in siluam isset, & ut solet fieri, hâc illâque discurrentibus socijs, ipse cum uno fidelissimo canidem suo (Warnarium nuncupant Burgundi) remansisset, grauiissimo somno depressus, caput in genibus eiusdem fidelis sui reclinans obdormiuit; de cuius ore paruum animal in modum reptilis, egressum, tenuem rinulum propter discurrebat: ut transire posset, satagere cœpit. Tunc isdem, in cuius gremio quiescebat, spatham suam vaginâ exemptam super eundem rinulum posuit, super quam illud reptile, de quo diximus, ad partem aliam transmeauit. Quod cum non longè exinde, in quoddam foramen montis ingressum fuisset, & post aliquantum spatij regressum, super eandem spatham præfatum rinulum transmeasset, rursus in os Gunthramni, de quo exierat, introiuit. Gunthramnus post hac expergefactus, mirificam se visionem vidisse narrauit. Retulit enim sibi apparuisse in somnis, quod fluminem quendam per pontem ferreum transisset, & sub monte quodam introisset, ubi multa auri pondera aspexisset. Is vero, in cuius gremio caput tenuerat, cum dormisset, quid, de eo uiderat, ei per ordinem retulit. Quid plura? Effossus est locus ille, & inestimabiles thesauri, qui ibidem antiquitus positi fuerant, sunt reperti. De quo auro ipse rex post modum ciborium solidum mira magnitudinis, & magni ponderis fecit, multisque illud pretiosissimis gemmis decoratum, ad sepulchrum Domini Hierosolymam transmittere uoluit. Sed cum minimè potuisset, idem supra corpus beati Marcelli martyris, quod in ciuitate Canallono sepultum est, ubi sedes regni illius erat, poni fecit, & est ibi usque in presentem diem; nec est usquam ullum opus ex auro effectum, quod ei valeat comparari.

C. V. Jacobus Chiffletius, post cuius subtile & acre iudicium, examine ac librâ non est opus, Gunthramni hoc insomnium verum esse censet, in Vefontione suâ, parte II. Germano episcopo. Nec ego negaucrim Gunthramnum hoc somnium verè somniauisse, Sed ut ad Dagobertum nostrum idem illud somnium pertineat, agrè induci possum ut credam. Certè cum morbo mortuum, non post somnium à cliente casum, tradit auctor Theoderico, Dagoberti filio, coæuus. *Dagobertus rex, inquit, agrotans, mortuus est.* Verba eadem sunt in vetustis annalibus anno DCCCXI. scriptis: Sunt & in annalibus Moissiacensibus. Illi enim duo annalium libri quod ad res attinet horum temporum, compilati ferè sunt ex eodem isto auctore regi Theoderico Iuniori coæuo; adeo ut vnus sit scriptor, qui ex morbo decēssisse Dagobertum tradat. Nam ceteri omnes, etiam antiqui, mortuum Dagobertum, nec aliud, prodiderunt; excepto Theoderico Epternacensi, & Alberico qui, ut infra dicam, *occisum scripserunt.*

Si quo auctor aliquis vetustior est, eo est verior, satendum erit, & gro-
tantem obiisse Dagobertum. At, cum morbi Dagoberti inter omnes
vnicus hactenus sit auctor, necdum cogimur, vt existimo, vnus testimo-
nio stare; præsertim cum publicis monumentis, iisque antiquis, indice-
tur, Dagobertum violentâ morte defunctum, dum *martyris* titulus &
cultus ei tribuitur. Nam in tabulis Godefridi Barbari, ducis Lotharin-
giæ, & Beatricis coniugis eius, quibus anno MLXX. Sathanaci pro ca-
nonicis, Gorzienses cœnobitas inducunt, Dagobertus Sathanaci situs,
inscribitur *Sanctus martyr*. Idem est in geminis tabulis Godefridi Bullo-
nij, Godefridi Barbari nepotis, editis anno MXCIII & MXCVI. Et Al-
bericus, *martyrizatum* D. Dagobertum disertè dixit.

Inter hos scopulos, si mediâ viâ mihi incedere licet, facile me ingenio-
sâ & perquam appositâ Eximij viri Floncelij coniecturæ commiserim,
qui Dagobertum ex Frisîâ reducem, censet adduxisse vnâ secum ex cap-
tiuis gentilibus (quorum aliquos Dorestati per miraculum liberauerat)
adolefcentem aliquem, eumque de sacro fonte suscepisse, vnde & filio-
lus eius dictus sit. Sed adolefcentem, (vt barbari ferè leues sunt & per-
fidi) simulatam in captiuitate religionem excussisse, & per occulta ne-
morum, vsu opportunitate solitudinis, regem, patriæ suæ hostium pri-
mum, ex venatione lassum & dormientem, ceteris omnibus per siluam
dispersis, solum adortum, trucidâsse.

Cui doctissimi viri coniectationi sanè plausibili, ac per quàm probabili
pondus addit cædes Grimoaldi, Pipini Heristallij filii, qui cum Ratbodi
Frisiorum ducis gener esset, per hos ipsos dies à Rangario Frisio gentili
(Sigebertus addit, fuisse Ratbodi *satellitem*) Leodij ante D. Lamberti
tumulum inter precandum occisus est. Hinc enim intelligitur, nouum
non fuisse illis temporibus, scire Frisios gentiles in prima Christiano-
rum capita, inter quos fuerit Dagobertus perfide & impiè interemptus,
sed sine somniorum istis ludibrijs. Neque enim somnium, prout hic
describitur, vllò modo subsistit. Quale enim illud est, vt Dagobertum
solum solus percussisset, moxque is à malo genio correptus, expirauerit,
& tamen somnij tam prodigiosi notitia à mortuis ad vivos peruenerit?

Nihilominus Dagoberto titulum martyris asserere, planè in promptu
est. Nam cum tot annorum memoria, testata etiam publico cultu & pu-
blicis monumentis, martyrem Dagobertum celebret, non est de causâ
modoque amplissimi tituli laborandum. Qui thesaurum confessum
certumque reperit, non idcirco habet contemptui, quod vnde sit, ne-

sciat. Pecuniæ æstimationem, non officina, sed moneta facit. Nemo, nisi probè insanus, poma abijcit, quod vbi, quando, cuius satu prouenerint, ignoret.

Ad acta porro nostra quod attinet, vt ea quomodocunque hâc in parte vindicemus, non est mirabile, eorum auctorem, qui de Dagoberto nihil ferme in scriptis inuenerit, sed ex aliorum memoriâ pleraque hauserit, ei id attribuisse somnium, quod alicui maiorum eius, Merouingicæ stirpis regi, euenisse constabat, quod etiam non in publicis Francorum annalibus, sed in Pauli Aquileiensis peregrinæ gentis, hoc est, Langobardorum historiâ, continebatur, vndè Aimoinus, scriptore nostro (vt opinio est) posterior, aut certè æqualis, deprompsit, nec verbo fere mutato.

PAPILIONEM. Paulus Diaconus *animal reptile* posuit, nec mutauit Aimoinus, Noster, cum per *animal reptile* erucam intelligendam crederet, dixit *Papilionem*, qui ex erucâ existit.

SENIOR. DOMINUS. Odilo in actis D. Maioli Cluniacensis abbatis: *Imperatores, imperatrices, reges, principes, Seniore* illum appellabant & *dominum*. Hinc Itali, Hispani, Galli, vocabulum honoris habent.

CARNIFICEM. Auctor prosæ dixit *histrionem*, vel quod gladiatores, lanistæ, histriones, ex æquo in spectaculis esse soleant, vel certè, quod Dagoberti percussor, eadem dolosè peragens, histrionem egisse visus sit, & dedisse velut tragiæ comædiam.

TRANSTYLERVNT ILLVD IN LOCVM TVNC SATHAN NVNC SATANAGVS VOCATVM. Liberabo tandem promissi fidem, ^{per auctores} & que scriptorum veterum de D. Dagoberto Sathanaci sepulto duo testimonia, quorum prius est Theoderici Epternacensis, quem suprâ dixi anno MCXCII. ex antiquis annalibus res gestas regum atque imperatorum collegisse. Is scripsit autem in hunc modum: *Anno verò DCCXV. Dagobertus rex, V. anno regni sui, in Cortiâ siluâ occisus, Sataniaco sepultus est.* Est hic memorabilis locus, eumque pro admirabili suâ humanitate mecum communicauit Petrus Fischius, abbas Epternacensis, vir mihi semper reuerentissimè colendus. Testimoniû alterum est Alberici, ex monasterio trium Fontium in Burgundiâ cœnobitæ, qui ante annos amplius quadringentos, summâ diligentiam ex optimis quibusque auctoribus chronicon collegit. Ita ille scribit ad annum DCCXIV. * *Mortuo Childeberto Francorum rege, post annos XVI I. & in abbatiâ S. Stephani de Cenciaco sepulto, quidam filius eius Clodoueus, qui*

* Lege
DCCXI.

& Dagobertus, regnat annis IV. Anno deinde DC CXIX. * Dagobertus In- * Legē
 nior Francorum rex, à quodam filiolo suo in situ à martyrizatus, iacet apud Sa- DCCXV.
 thanagium. Hoc insigne testimonium ei libentissimè debeo, cui debet
 omnis historia, C. V. Iacobo Chiffletio.

PVEROS DIVINIS LITTERIS INSTRVEBAT.

Accipiendum accomodè, vt litteras quidem profanas sacerdos ille pue-
 ris tradiderit, sed quæ ad sacras eos velut introducerent: vel certè, litte-
 ras dixit auctor *diuinas*, vt in actis D. Amalbergæ, illiteratus dictus est
laicus. Fullo quidam purus laicus, qui nunquam didicerat solam litteram,
obsessus per quindenam, ita congruè latinebatur, quod vix aliqui clericorum
sibi respondere valuerunt.

LOCI IVDICI. Villa fuit Sathanacum hoc tempore; postea ca-
 stellum, id est, oppidum munitum factum est. Tabulæ Godefridi Bul-
 lonijanni MXCVI. Ecclesia apud Sathanacum, olim villam, nunc castellum.
 Villarum autem regiarum iudices, erant præpositis nostris haud multum
 ab similes, vt ex epistolâ patrum Synodi Carisiacensis anno DCCCLIX.
 ad Ludouicum regem Germaniæ misâ, capite XIV. intelligitur.

DOMINVM REGEM CAROLVM. Caluum. Scriptura
 vetus Gorziense, editum Brunone Treuirorum Archiepiscopo, qui ab
 anno MCII. ad MCXXIV. Sacerdotium gessit: *Est in Treuirensi diocesi,*
& in docanatu Inodiensi, nostra quædam cella, in Satanaco, quondam villâ,
nunc castello, sita, cuius monasterium Carolus Caluus imperator construxit,
atque canonicos ad seruiendum Deo constituens, eis ecclesias, & ibi, & circum
posita, integrâ donatione, & absque cuiusquam rei exceptione attribuit.

Sathanacum porro Godefridus Bullonius, expugnator ille Palæsti-
 næ, muris cinxit anno MLXXXVIII. cum inter eum & Theodericum
 episcopum Virodunensem, de eius vrbis præfecturâ, graue exarsisset bel-
 lum. Rem Joannes Leodienfis, cœnobij D. Laurentij Leodij & D. Vito-
 ni Viroduni asceta, cuius commentariolus de episcopis Virodunensibus
 quem Bertharij opusculo subtexit, nondum in lucem editus est, ita nar-
 rat: *Duce quoque Godefrido Gibbo in Frisâ sicariè mortuo, in hac vrbe à*
duce Bulloniense Godefrido trigesimo, quem ex sorore nepotem, sui heredem il-*
le moriens, designauerat, iuxta patrem honorifice sepulto, misus est ipse episcopus
(Theodericus) auferre ipsum vrbis comitatum de sub iugo Bulloniensium.
Quo Bullonico castro possesso, in ducatum successit, illum abstulit, nactus op-
portunum tempus, quia illi, vt minus legitimo duci, rex & multi regni pri-
mates

mates armis insurrexerunt, & nobilissimo Alberto Namurcensi comiti, qui
 unus erat eius hostium, eundem comitatum beneficiauit. Cum etiam idem
 Albertus Bullonicum castrum, quasi magis sibi hereditarium, super predictum
 Godefridum obsedisset, ei cum omnibus sui episcopatus viribus suppetias venit,
 Sed dux bellicosissimus, inclusis suis cito affuit, & contracto exercitu obsidionem
 hostium soluit, multis nobilium interfectis. Subinde plurimum offensus episco-
 pus, comitem de Grandi Prato Henricum, primo grauius sibi rebellantem, cum
 armis cepisset, soluit à vinculis, & verduuico hostem territorio misit. Qui iussa
 eius non segniter executus, plura hostilia ferro, flammâ, prædisque in nostros
 commisit. Ipse quoque dux in Sathanaco sui iuris oppido* castrum firmavit,
 * Pro villa
 & loco nõ
 munito
 positum.
 prominens in finibus episcopi, per quod in nostros graues inimicitias exercebat;
 unde & episcopus illud obsedit; contractis undique auxiliarijs, & predicto
 Alberto, cum omnibus suis, causâ ecclesie in auxilium suis adest. Dux iterum
 accinctus validâ manu bellatorum, acerrimè pugnatum est, cruentissimè con-
 cussus est, donec fessus uterque exercitus, inssu ductorum à cade renocatus est.
 Actum anno huius Theoderici quadragesimo; ubi & multi nobiles occubue-
 runt. Neutri parti victoria cessit, sed episcopus non solutâ obsidione, suos tento-
 rijs, dux autem, suos castro recepit, missisque inde cursoribus velocissimis, à totâ
 Germaniâ & Franciâ, per fratres suos Eustachium & Balduinum, cogebat
 exercitum sibi in auxilium. Quos ubi pontifex super se irruere certissimo nun-
 tio accepit, expanit sanguineum iudicium facere extimuit, obsidionem soluit,
 eodem nuntio hoc ipsum agente, hortante & mouente. Ipse erat Henricus Vene-
 rabilis Leodiensium præsul, eiusque frater Fredericus, comes Tullensis, fratres-
 que Regnaldus & Petrus, post Hierosolimitanam expeditionem insignes ha-
 bendi, tunc ibi sub Theoderico præsule militabant, eratque ipse & nostro ponti-
 fici, & duci Godefrido, carus & fidelis. Theodericus porro, Virodunen-
 sis episcopus creatus est anno MXLVIII. vt idem, tradit Ioannes Leo-
 diensis, cuius commentarioli vsum debeo Francisco Lappierio nostro,
 viro erudito.

**PRÆCEPIT REX ALIAM PRÆSTANTIOREM CON-
 STRVERE BASILICAM.** Templum D. Dagoberti, quod auorum
 nostrorum memoriâ viscebatur, absumpsit ferme vniuersum, cum cir-
 cumfuis canonicorum & monachorum habitaculis, Sathanacensis no-
 ua munitio, que anno MDXCI. à principe Bullonio coepta, perfecta
 deinde est anno MDXCV. à Carolo Lotharingiæ duce. Tum deie-
 ctis ædificijs omnibus, sola ea pars templi remansit, quam *chorum* appel-
 lamus. Turris basilicæ versa est in armamentarium. An hæc autem ba-
 filica

silica ea fuerit, quam Carolus Caluus posuit, parum compertum habeo. Fortè sub terrâ quæ latent, clara magis indicia dederint, quàm quæ solo nuper exstabant. cum enim munitionis Sathanacensis vallum profundius excavaretur, arcæ lapideæ, ossibus ac cineribus plenæ, insigni numero inuentæ sunt. Cellula etiam camerata sub terram depressa apparuit, in quâ mensa lapidea, cui tria humana corpora in saxeis sedilibus circum accumbabant, quæ, simul atque aurâ in cellulam penetrauit, diffluxère in cineres, manentibus tamen inter cineres ossibus, & quidem pro ætate longâ & carie, satis firmis. Proximè & profundius, reperiuntur sepulchrale monumentum ex lapide structili. Recubabat intus ingentis formæ corpus. Ossium, quæ integra super erant, atque in primis dentes Nanceum Carolo Duci, miraculi causâ, delata sunt. Longitudo corporis, quantum de loco sepulchri, & symmetriâ membrorum conijci potuit, erat inter quinos denos, & senos denos pedes. Haud longè inde, patebant stupendi sub terrâ fornices, longissimè excurrentes. Crediderim olim cyptram fuisse subterraneam templi. Hæc veteris basilicæ, ut opinio est, tum inuenta monumenta.

Nec dubitatur, quin ea sepulchra fuerint virorum illustrium, cum constet maiores nostros, hominibus tantum sacris, ut episcopis, & primarijs, sepulchra in templis concessisse. Plebi verò, & è vulgo hominibus erant antè Vrbes & castella, publica coemeteria, quo genere nec Sathanacum caruit. Per eosdem quippe dies, quo superiora detegebantur, inuenta quoque est medijs in agris, loco eminenti & suburbano, vis magna arcarum lapidearum, cum operculis suis politissimi operis. In his arcis cineres & ossa inerant. Solebant enim antiqui Christiani sarcophagos è saxo excavare, in ijsque mortuos recondere, cuiusmodi Sarcophagi Treuiris quam plurimi, circa veteres basilicas DD. Maximini & Paulini educti, non sine molis admiratione spectantur.

BASILICAM. Supra in scripto veteri Gorziensi dicitur Carolus construxisse *monasterium cellæ Sathanacensis*, quod idem est. Nam prisca *baries* templa & basilicas *monasteria* nominabat.

PRÆCEPERUNT EPISCOPI PER SINGVLOS ANNOS CELEBRARI SOLENNITER DIEM MARTYRIS DOMINI DAGOBERTI. Ad episcopos etiam pertinebat, qui sancti & diui recipiendi essent, decernere. Capitula Caroli Magni, quæ ad Theodonis villam, anno V. regni dedit, capite XVIII. *De ecclesijs, seu sanctis, nouiter sine auctoritate inuentis, nisi episcopo probante, minimè venerentur, saluâ etiam*

& de hoc, & de omnibus ecclesijs, canonicâ auctoritate. Et iam olim martyribus cultum non esse datum, nisi ab episcopis antè essent vindicati, docet ex Optato Milenitano. Cæsar Baronius in martyrologio. IV. Nonas Aprilis.

X. KAL. JANVARI. Anno DCCXV. cum annis V. regnasset. Jam celebratur annum D. Dagoberti solenne IV. Nonas Septembres. Ita Sathanaci, ita Longwici, vbi templo paroeciæ D. Dagobertus est patronus, ita totâ Virodunensi diœcesi, ita & in vico Machtum, haud longe suprà Macheram Comitum ad Mosellam, vbi quoque S. Dagobertus templi paroeciæ tutelaris est, visiturque eius statua in arâ principe, habitu regio, multæ venerationis.

NATALITIVM. Nicolaus pontifex maximus ad responsa Bulgarorum, capite V. *Aptâ consuetudine tenet ecclesia, ut solennes beatorum martyrum vel confessorum Christi dies, quibus ex hoc mundo, ad regionem migrarunt viuorum, nuncupentur natales, sed & eorum solennia, non sinebria, tanquam morientium, sed (ut pote in vera vitâ nascentium) natalitia vocentur.*

SORDIDVS ETIAM VINITOR. Ouidius IV. Fastorum.

Venit & Autumnus calcatis sordidus vuis.

IN SVO HILARI LABORE. Antiquissimum semper fuit, ab lætis vinitoribus opus peragi. Ad colentes vineam, pertinet illud Virgilij II. Georgicorum.

Iam canit extremos effectus vinitor antes.

Antes, sunt vitium primus ordo. Ad exprimentes vina, illud Isaia XVI. Vocem calcantium abstuli, & hoc Jeremia XXV. celeuma; quasi calcantium concinetur.

IN SANCTI SÆPE DICTI TERRITORIO. Videtur accipiendum de agro, seu, vt modo loquimur, *prepositurâ* Sathanacensi. Infra tamen post castigatum mulieris irreligiosæ crimen, additur, *tam in illo pago, quam vbiq; venit emendatio ex tali facto, vt verisimilius sit, agi de toto Vabrensi pago, in quo situs D. Dagobertus.*

VNGVLÆ MANV I INFIXÆ. *Vngula pro vngue, prisca est barbarici. Faustus in actis D. Mauri, capite IV. vbi de curato Herardo, Cenomanensi vicedomino: à scapulâ eius vsque ad vngulas manuum, ex omni parte crucis signum faciens. Glossæ veteres: vngula ponitur pro vngue.*

PARVI PENDISTI EPISCOPORVM SACERDOTVM-

QVE

QUE NOSTRORVM IMPERIA QUI EX DEI AVCTORI-
TATE PRÆCIPERVNT ET SI SCIRENT DISPLICERE
NON PRÆCIPERENT. Ita hæc de episcopis & sacerdotibus di-
cuntur, quasi de viventibus, & superstitis, non additâ voce *quondam*,
aut *nuper*. Ex quo haud dubiè sequi arbitrabar, prodigium hoc, non
multum esse posterius Carolo Caluo, quo curante, episcopi natalem,
D. Dagoberti consecrârunt.

Et quoniam hoc vnicum prodigium auctor scriptis comprehendit,
cum multa patrata memorentur, planè apparet, paucis etiam annis post
patratum illud miraculum hæc acta condidisse; fortè proximè post
Nortmannicas clades, quas sub annum DCCCLXXXII. Lothariense
regnum variè perpeffum est. Atque ad hæc bella fortasse respexit au-
ctor, dum ita ad extremum D. Dagoberti opem implorat. *Tuis sanctis in-
tercessionibus, protegatur totius ecclesie exercitus. Impetra nobis pacem per-
petuam, veram concordiam, caritatem firmam, tibi que veneranter famulan-
tes, defende de cunctis inimicis.*

Alia quoque accedit ratio, vt scriptorem nostrum Carolo Caluo, &
Nortmannis supparem existimemus. Cum Godefridus Barbatus Gor-
zienfium monachorum coloniam Sathanacum deduceret, canonicos
que indidem remoueret, solutè hi, abiectâ omni disciplinâ viuebant.
Quod Barbatus ita in tabulis queritur. *Ego Godefridus dux, instinctu &
supplicatione veneranda collateralis nostræ Beatricis multotiens sollicitatus,
considerans ecclesiam Sancti Dagoberti apud Sathanacum villam iuris nostri,
& pretiosis ipsius sancti martyris ossibus, & multis alijs sanctorum pignoribus
illustratam, sed à canonicis inibi sub carnali vitâ degentibus, & sua potius,
quam diuina quarentibus, vsquequaque neglectam. In quem miserabilem
statum non quadrat, quod prodit scriptor noster, fraternitatem Satana-
gensem flagitantem (est autem flagitare, vehementer petentium) rogauisse,
vt de rebus D. Dagoberti scriberet. Neque enim qui mores bonos abie-
cerant, curam magnopere actorum D. Dagoberti retinuisse videntur.
Inflammati ad virtutem, solent exempla sibi ex virorum proborum, &
maximè domesticorum vitâ, petere, quod Canonicos recens à Caluo
institutos, & primo disciplinæ ardore accensos potius fecisse, quam re-
missos illos, & à statu religioso penitus deiectos, longè probabile est.*

ACCEPTIS LICHNIS. Lychni, sunt lucernæ; quas inter dona-
ria dicare interdum, & suspendere ex templorum tholis, solemus, sed non
vulgò, & velut temerè correptas, donum ferre. Glossæ veteres, lich-
num

num pro ellychnio ponunt: *lignus, linemet*, quod Gallis est *la meche, limignon*. Credibile est inter hæc donaria reæ mulieris, vel ellychnium, vel certè cereos, præsertim flexiles illos & tortiles, quos facer vsus *torticia* nominat, qui ellychnio non abfimiles, debere intelligi. Atque ut hic *Lichnus* pro cereo, ita alibi, quod insolentius, *candelam* pro lucernâ positam, intenio. Acta Constabilis, Cauensis in regno Neapolitano Abbatibus: *candela quoque, quæ ante crucem & venerabile beati viri corpus quotidie ardet, de summo cecidit, nec vitrum fractum est, nec oleum effusum.*

Cereos porrò D. Dagoberto plurima olim Sathanaco vicina loca offerebant. Enumerat ea Hillinus Treuirorum episcopus, tabulis anni MCLVII. quibus, quid presbyteris paroeciarum Sathanaci, & Mosaci, quid basilicæ D. Dagoberti debeatur, definit. *Præterea, inquit, sicut antecessores nostri iam dicta cellæ (S. Dagoberti) concesserunt, ita & nos cereos concedimus, & confirmamus, de his scilicet villis, Sathanaco, Mosaco, Seruisiaco, Marthecurr, Olese, Vileio, Linaco, Nouiantho, Bruenna, S. Volfraio, Canisiaco, item Canisiaco, Moseio, Margurio, Beneio, item Beneio, Tonnâ, Sinniaco, Aarniaco, Breusio, Sapinio, Quinciaco, Inorto, Lamulier, Sumeiato, Firteiaco, quæ modo sunt.*

Moufay, ad Mosam.
Seruisy, ad Mosam.
Martinourt, ad Mosam.
Olisy, ad Carum fl.
Villy, ad eundem.
Linay, ibidem.
Neuant, ibidem.
Brodvaine, ibidem.
S. Valfroy, olim S. Vulfilicus.
Chauancy, le Chateau.
Chauancy S. Hubert.
Woyric.

Margut.
Bieure la petite & la grande.
Tone.
Signy.
Margny.
Breux.
Sapoigne.
Quincy, ad Carum.
Inor, ad Mosam.
Lamouilly, ad Carum.
Chimay.
La Ferte, ad Carum.

DAGOBERTI SANCTAM DOMVM. Verisimile est, Carolum Caluum, conditum à se templum, in quo corpus D. Dagoberti depositurus erat, sub eius nomine dedicari voluisse, atque ex eo tempore titulum D. Remigij exoleuisse. In litteris Godefridi Barbati, dicitur *ecclesia sancti Dagoberti apud Sathanacum villam, pretiosis ipsius sancti martyris ossibus,*

ossibus, & multis alijs sanctorum pignoribus illustrata. In tabulis Godefridi Bullonij: Ecclesia apud Sathanacum olim villam, nunc castellum, in honore sancti Dagoberti martyris constructa.

Domum autem dixit noster, pro templo. Ita Gregorius Magnus libro IX. epistola XV. *Alexander Frix, presentium portitor, colonus ecclesie nostrae, questus est nobis, in domo, id est, ecclesia, qua Catanea à dilecto filio nostro Cypriano diacono fabricata est, triennij se tempore laborasse, & mercedem, non ut dignum est, accepisse.* Tabulas Fulmudis matronæ, quibus se anno MXLIV. cum filijs Gerharδο & Hartmanno, clientelæ S. Cyriaci martyris Nuhufæ apud Vangiones dedicat, ita canonici obsignant. *Huius rei testes sunt, Eberhardus præpositus de domo, Eppo sacrista, Eppo decanus, V Volframus Nuhuse præpositus.* Vbi obseruo, Eberhardum præpositum, ut à Wolfrano Nuhufæ præposito se distingueret, scripsisse se *præpositum de domo*, id est, ædis maximæ Vangionum. Hinc Gallicum *le Dome*, & Germanicum *der Thumb*/pro basilicâ.

NOTATIONVM FINIS.

APPENDIX.

Quoniam nunc acta D. Dagoberti explanauimus, cetera, quæ ad eum attinent, erit operæ precium paucis addere, quibusdam adiectis, quæ de oppido Sathanacensi Gerbertus Remorum, postea Rauennæ episcopus, ac tandem pontifex maximus Siluester II. in epistolis alijsque memorant: ante tamen propositâ serie aliquâ temporum Dagoberti.

Anno DCCXI. Childbertus Francorum rex moritur, anno regni XVII. succedit patri filius Dagobertus.

Anno DCCXIV. Pipinus Heristallius Suestræ grauiter ægrotans, VI. Non. Martias diploma pro Epternacensibus edi curat, anno IV. regni Dagoberti, ut est in tabulis. Inde Ioppiliæ decumbentem adit Grimoaldus filius, prætorio præfectus; sed in itinere Leodij inter comprecandum necatur. Pipinus Grimoaldo ita cæso, pupillum eius filium Theodoualdum in magistratum paternum sufficit, & mox Kal. Decembribus, ut est in annalibus Francorum & ephemeridibus Epternacensibus, vel

XVII. Kal. Januarias, vt prodit auctor annalium Metensium, decessit.

Eodem aut potius sequenti

Anno DCCXV. pugnatur in silua Cotiâ, vinciturque Theodoaldus. Raginfredus pro eo fit prætorio præfectus, qui cum Dagoberto per Carbonariam siluâ inuectus, Austrasiam ad Mosam vsque vastat. Fœdus cum Ratbodo facit. Per eisdem dies Carolus Martellus è custodiâ elabitur. Mense martio, aut Julio, cum Ratbodo confligit.

Hugo Heristallij ex Drogone filio nepos, diploma conficit pro cœnobio D. Arnulfi mediomatricibus, VIII. Kal. Julias, anno V. Dagoberti regis, vt scriptum in tabulis.

Post hæc Dagobertus, cum regnasset annos V. martyrium facit X Kal. Januar. in siluâ Scoriâ, pago Vaporacensi. Sepelitur Sathanaci in æde D. Remigij.

Ab anno deinde DCCCXLI. ad annum vsque DCCCLXXVII. Carolus Caluus rex Francorum & deinde Romanorum imperator floret. Is D. Dagoberti corpus eleuat, & basilicam sub titulo nominis eius Sathanaci dedicat, instituto sacerdotum collegio.

Cum anno DCCCCLXXXIII. Otho II. in Italiâ decessisset, Lotharius Galliarum rex, anno sequenti Lothariense regnum inuasit, & Viroduno expugnato, Godefridum eius vrbs comitem, patrumque illius Sigifridum, comitem primum Luciliburgensem, captiuos abduxit. Animos ad hæc illi dabat Othonis III. pueritia, & Henrici Boiorum ducis, patruus eius rebellio, quam specioso tutelæ titulo velut grato colore Henricus induxerat, cum interim regnum pupilli, nepotis sui, affectaret. Sed cum anno sequenti, qui erat DCCCCLXXXIV. tutela illa dolosa dissiparetur, & primores Germaniarum passim Othoni III. regnum assererent, ac proinde res eius inualescerent, Lotharius de reddendis captiuis comitibus Godefrido & Sigifrido cum Othone egit. Sigifridus primò libertati redditus est. Tandem & Godefridus, pactus, se Lothario quædam ditionis suæ loca cessurum, emittitur è custodiâ, vrbsque Virodunum Othoni regi restituitur.

Interim dum hæc fiunt, Theodericus Lothariensium Mosellanorum dux, Sathanacum occupat. Contrà Otho & Heribertus, comites partium Lotharij, Iuueniacum in gratiam Emmæ reginæ, vxoris Lotharij, aggrediuntur. Godefridus etiam pactionis cum Lothario initæ, vt iniqua, pœnitens, Theophaniam Othonis III. matrem eâ super re adit. Iungit & Adelbero Rhemorum archiepiscopus litteras, quas Gerbertus
eius

erius nomine scripserat, estque epistolarum eius CIII. Atque hæc tum ex alijs Gerberti epistolis, tum ex Sigeberto, Baldrico & Guilielmo Nangiaco deprompsimus.

Mortuo deinde anno DCCCCXCVI. Lothario Galliarum rege VI. Non. Martias, & anno sequenti filio eius Ludouico, cum stirps huius nulla existeret, Carolus Lothariensium Inferiorum dux, Lotharij regis frater, ad regnum Galliarum deposcitur, contra Hugonem Capetum, qui tamen Richardi Normanni ope regnum præ Carolo adipiscitur. Hinc bellum. Carolus anno DCCCCXCVIII. Laudunum, tunc regum sedem, occupat, ibique Emmam reginam suæ potestatis facit. Mox Hugo obsidione circumdat urbem. Interpellatus autem à Theophaniâ Augustâ, de soluendâ obsidione, culpam omnem conijcit in peruicaciam Caroli, nolentis dare obsides & Emmam dimittere. Addicit tamen Adelheidis coniugis suæ operam in re componendâ, spemque dat, eam VI. Kal. Septembris cum Theophaniâ Sathanaci collocuturam. Verum Carolus, eruptione validâ factâ, ipse se obsidione liberat, Quæ omnia Gerbertus epistolâ CXX, & Nangiaco scribit.

His de Sathanaco traditis, adferendæ nunc essent veteres aliquot Gorzienses tabulæ Godefridi Barbatî, & Godefridi Bullonij, Lotharingiarum ducum, & Egilberti atque Hillini Treuirensium archiepiscoporum, atque monimenta propius aliquantò res D. Dagoberti attingentia, nisi longum id esset, satisque foret, eorum apponere hæc summas.

Anno MLXVIII. Godefridus Barbatus, Lothariensium dux, rogatu Beatricis coniugis suæ, canonicos Sathanaco, amouit, atque ab Henrico Gorziensi abbate religiosos ascetas impetrauit, quos Sathanacum in coloniam deduceret, probante id Euerhardo Treuironum archiepiscopo. Dehinc constitutam recentem Sathanacensem cellam (*prioratum* vocamus) rebus auxit, datâ in primis Mosacensi parocciâ: auctam, Gorziensi cœnobio in perpetuum attribuit. Tabulæ factæ Bullonij.

Anno MLXXXVIII. orto inter Godefridum Bullonium & Theodericum episcopum, Viroduensem grauiissimo bello, Bullonius Sathanacum ad bellicos usus communiuit, quâ de re supra scripsimus.

Anno MLXXXIX. Egilbertus Treuironum archiepiscopus, habitâ Treuiris synodo, Mosacensem parocciam Sathanacensi cellæ ablatam, reddendam curauit. Res relata in tabulas Treuiris.

Anno MXCIII. Godefridus Bullonius, Barbatî ex Idâ filiâ nepos, tabulas huius argumenti Bullonij scribi fecit, Cum ipse Lothariensium dux

dux primùm esse cœpisset, impetitum se multorum odijs atque armis. Per eas turbas, ablatam Sathanacensi cellæ Mofacensem paroeciam, sed deinde in Treuirensi synodo vindicatam. Post hæc, cum Sathanacum venisset, cœnobitas ex D. Dagoberti cellâ publicè iterum egisse repetundarum, seque pro eis sententiam dixisse, iussu Arnulfo comite, qui Mofacensem paroeciam beneficiario titulo tenebat, reddere rapta.

Multa porrò sunt, quæ me non sinant ambigere, quin Arnulfus ille comes fuerit Chiniacensis. Et Browero nostro libens assentior opinanti, Arnulfum comitem, qui Henricum Leodiensem episcopum, sub annum MLXXIX, Romam euntem, cepit, esse eundem Chiniacensem. De capto autem Henrico, sunt Gregorij VII. pontificis maximi increpatoriæ litteræ libro VII. quarum vnas ad Theodericum Virodunensem episcopum, quæ est epistola XIII. alteras ad Henricum ipsum Leodiensem episcopum dedit, quæ sequens. Sed pœnituisse deinde Arnulfum, sunt quæ suadeant. Anno quippe MXCVI. cœnobitas D. Arnulfi Mediomatricibus euocatos, æde Diuæ Walburgis Chiniacensi, pro suis *excessibus*, cum amplo prouentu, donauit, volentibus Othone & Ludouico filijs, ac Adelheide nuru, vt est in eius tabulis.

Anno MXCVI. Godefridus Bullonius, eiusque frater Balduinus, Warnerum Gorziensem abbatem exorârunt, vt Sathanacensis cellæ damna ex bello Virodunensi, de quo suprâ scripsi, accepta, sarciret, datâ Gaudiaco villâ, quæ est suprâ Diuodurum Mediomatricorum, ad Romani maximi aquæductus ruinas. Ipsi insuper res eodem bello raptas, cum Mofacensi paroeciâ, recuperârunt. Tabulæ scriptæ Sathanaci.

Anno MCVI. Paschalis II. pontifex maximus ad eundem Warnerum Gorziensem abbatem litteras bullatas dedit, quibus Sathanacum & Mofacum ei asseruit, rogante Matilde comite, maximâ illâ virtute & religione feminâ, Beatricis, Godefridi Barbati coniugis, ex Bonifatio Thuscæ marchione, priore marito, filiâ.

Ab anno MCII. ad MCXXIV. Bruno Treuirorum fuit episcopus. Quo mortuo, tale scriptum Gorzienses fecerunt. A quo Sathanaci pro canonicis locati sint Gorzienses cœnobitæ, hos paroecijs Sathanacensi & Mofacensi vicarios presbyteros curatores dedisse, eisque stipendium & vectigalia constituisse. Sed exinde supergredientibus presbyteris stipendij vectigaliumque decretorum modum, Brunonem Treuirorum archiepiscopum, re ad se delatâ, denuò intra modum presbyteros factis tabulis coërcuisse.

Anno

Anno MCLVII. Hillinus Treuirorum archiepiscopus, Isembaldo Gorziensi abbati firmavit Sathanacensem cellam, & quid pastor Sathanacensis, quid Mosacensis, quid cella Sathanacensis inuicem iuris haberent, sanxit, atque etiam parœciam ad Balim vicum, assensu Brunonis eius regionis archidiaconi, D. Dagoberto donauit, conditis tabulis Augustæ Treuirorum.

Imposterum de rebus D. Dagoberti nihil inuenio, vsque ad Sathanacum à principe Bullonio seu Sedanensi, paulò suprâ nostram memoriam, occupatum; quâ de re in notationibus differui.

Hic illud memorabile addo. Dum Sathanacum Bullonius inuaderet, hæretici Sedanenses cistam argento bracteata, & aureis lilijs distinctam cui reliquæ DDagoberti inerant, raptam, atque in vicinam domum delatam, bracteis & liliorum emblematis exspoliârunt. Cumque sacra aliquot ossa in luculentum ignem tympanotriba proiecisset, tantus repenti fragor exstitit, ac si nitrati pulueris vis ingens in flammam addita fuisset. Hinc homo sacrilegus metu territus, in puteum, quod ossiû supererat, deiecit. Has porrò sacrarum reliquiarum reliquias presbyter quidam, cellæ Sathanacensis minister, vt potuit, collectas, retulit in cistâ ligneam, quæ hodieque supersunt, velamine antiqui generis inuolutæ.

Post hæc arx Sathanacensis conditur, & templi D. Dagoberti pars prior solo æquatur. Tum, credo, periêre tot anathemata, catenæ ferreæ, fulcra lignea gressui leuando, & id genus alia, quæ magno natu homines per basilicæ D. Dagoberti parietes trabibus appesa se vidisse memorabât. Atque inter ceteros, Sathanacensis quidâ ciuis, octoginta eoq; amplius natus annos, referre solet, Petrû quempiam adolescentem, mutum, & virium impotem, hortatu consanguineorum atque amicorum suorum nouendialem obsecrationem ad ædem D. Dagoberti suscepisse, & rectè valuisse. Factum deinde textorem, migrasse in Germaniam, atque inde quætanis ad festum D. Dagoberti diem, Sathanacum gratitudinis ergo venire, & supplicationem publicam annuam frequentare consueuisse.

Annuam quippe geminam Sathanacenses supplicationem honori D. Dagoberti instaurare solebant, alteram IV. Nonas Septembres, alteram die ascensionis Christi. Ibatur ex urbanâ parœciæ æde ad D. Dagoberti templum, quod est in arce, vbi clerus urbanus, stipante magistratu, cistâ D. Dagoberti tollebat, atque in ædem parœciæ per venerationem deferbat, peractoque solenni sacro, iterum in arcem reportabat. Sed cum populi turbam in arcem admittere haud satis tutum præfecti iudicarent,

1607 VII

Acte s. Iacobus
De Cerevisijs
De Vino
Enologia

1.9.

Th
3186